

ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ & ΓΕΩΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

NATIONAL & KAPODISTRIAN UNIVERSITY OF ATHENS
SCHOOL OF SCIENCES
DEPARTMENT OF GEOLOGY & GEOENVIRONMENT

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ

POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISES MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης

Master Thesis

Μετανάστευση και Κοινωνία των Πολιτών

Immigration and Civil Society

ΣΟΦΙΑ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ / SOFIA ATHANASIADOU

A.M. / R.N. : 14002

Ειδικές Εκδόσεις / Special Publications:

No. 2016034

Αθήνα, Οκτώβριος 2016

Athens, October 2016

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ

POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISES MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης

Master Thesis

Μετανάστευση και Κοινωνία των Πολιτών

Immigration and Civil Society

ΣΟΦΙΑ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΟΥ / SOFIA ATHANASIADOU

A.M. / R.N. : 14002

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Δρ. Ε. Λέκκας,
Καθηγ. ΕΚΠΑ

Δρ. Σ. Λόζιος,
Επικ. Καθηγ. ΕΚΠΑ

Δρ. Π. Νάστος,
Καθηγ. ΕΚΠΑ

Εξειδικευμένη Επιστημονική Καθοδήγηση:

Ε. Καραμαγκιώλη
Δρ. Νομικός, Επιστημονικός Συνεργάτης -
Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

ΚΑΙ

ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Σοφία Αθανασιάδου

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Κατάλογος Πινάκων	5
Κατάλογος Εικόνων	6
Εισαγωγή	7
Κεφάλαιο 1ο	
1.1 Φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές- ορισμοί	10
1.2 Δεδομένα για την Ελλάδα	12
1.3 Ο "κύκλος των φάσεων καταστροφών"	13
1.4 θέματα Διαχείρισης	16
Κεφάλαιο 2ο	
2.1 Κοινωνία των Πολιτών και Εθελοντισμός	18
2.2 Διεθνές πλαίσιο	22
2.3 Η κατάσταση στην Ελλάδα	27
Κεφάλαιο 3ο	
3.1 Εμπλεκόμενοι φορείς στην διαχείριση του μεταναστευτικού	34
3.2 Ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών στο μεταναστευτικό	43
Συνέντευξη	50
3.3 Θετικά και αρνητικά χαρακτηριστικά του ρόλου τους	53
Βιβλιογραφία	56

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αφορά την διερεύνηση του ρόλου των φορέων της κοινωνίας των πολιτών, οι οποίοι δραστηριοποιούνται στην μεταναστευτική/προσφυγική κρίση που βρίσκεται σε εξέλιξη την τελευταία διετία.

Η κοινωνία των πολιτών διαδραμάτισε και συνεχίζει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο τόσο στην αντιμετώπιση της μεταναστευτικής/προσφυγικής κρίσης τόσο στο αρχικό της στάδιο, όσο και στις συνέπειες που προκάλεσε κατά την εξέλιξη της. Οι πολίτες της ΕΕ και τα κράτη – μέλη της Ένωσης κλήθηκαν μέσα σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα να αντιμετωπίσουν ένα πρωτόγνωρο ζήτημα με έντονες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις, οι οποίες ακόμη δεν έχουν γίνει αντιληπτές σε όλο τους το εύρος.

Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στην πράξη αποτελούν τον ενδιάμεσο χώρο που καλύπτει την δημόσια από την ιδιωτική σφαίρα, ενώ προσπαθούν μέσω της πίεσης που ασκούν στα κράτη να εξασφαλίσουν ότι τόσο οι μεταναστευτικές πολιτικές και οι πολιτικές ασύλου όσο και η εσωτερική νομοθεσία και πρακτική να είναι συμβατές με τις αρχές του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει.

Η εργασία επιχειρεί να παρουσιάσει με σφαιρικό τρόπο το ζήτημα. Για το λόγο αυτό περιλαμβάνει την παρακάτω δομή:

Κριτική προσέγγιση των ορισμών που αφορούν τις Φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές, παρουσίαση και σχολιασμό των δεδομένων για την Ελλάδα, παρουσίαση του "κύκλου των φάσεων καταστροφών".

Έπειτα η εργασία επιχειρεί να αναλύσει την σχέση της Κοινωνίας των Πολιτών με τον Εθελοντισμό, το διεθνές πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώθηκαν τα παραπάνω, καθώς και την κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα μέσα από την παρουσίαση μελετών και ερευνών.

Στο τρίτο μέρος η εργασία παρουσιάζει και αναλύει τις δράσεις και τον ρόλο των εμπλεκόμενων φορέων στην διαχείριση του μεταναστευτικού στη χώρα μας και τον ρόλο κοινωνίας των πολιτών στο μεταναστευτικό γενικότερα. Έπειτα παρουσιάζεται μία συνέντευξη του ψυχολόγου Μίλτου Σταμπλιάκα, εργαζόμενου στην Αρσις, στην περιοχή της Ειδομένης. Τέλος η εργασία κλείνει επιχειρώντας να παρουσιάσει τόσο τα θετικά, όσο και τα αρνητικά χαρακτηριστικά του ρόλου των παραπάνω φορέων.

Abstract

This work involves the investigation of the role of institutions of civil society, active in the immigration / refugee crisis in progress the last two years.

Civil society has played and continues to play an important role both in tackling immigration / refugee crisis both in the initial stage, and the effects caused by the progression. EU citizens and

the states - members of the Union were invited within a relatively short time to cope with an unprecedented issue with strong economic, political and social implications, which are still not being identified across the range.

The organizations of civil society are effectively intermediate space that covers the public from the private sphere, while trying through pressure from the states to ensure that both the immigration policies and asylum policies and the domestic law and practice to be compatible with the principles of international human rights law and the obligations they have undertaken.

The paper attempts to present a comprehensive manner the issue. Therefore comprising the following structure:

Critical approach of definitions relating to Natural and man-made disasters, presentation and annotation data for Greece, presentation of the "disaster cycle phases."

Then the paper attempts to analyze the relationship of civil society with volunteering, international framework within which stood above, and the situation in Greece through the presentation of studies and research.

In the third part of the paper presents and analyzes the activities and the role of stakeholders in the management of immigration in our country and the role of civil society as migratory general. After an interview with psychologist Miltos Stampliaka, worker presented in Arsis, in Idomeni region. Finally the paper ends trying to present both the positive and negative characteristics of the role of these bodies.

Key words: Κοινωνία των Πολιτών, εθελοντισμός, μεταναστευτική κρίση, Ελλάδα

Κατάλογος Πινάκων

Κατηγορίες ΜΚΟ	31
Κατηγορίες ενεργών ΜΚΟ	31
Γεωγραφική διασπορά των ενεργών ΜΚΟ	32
Νόμιμος πληθυσμός μεταναστών στην Ελλάδα	35
Αφίξεις προσφύγων και μεταναστών (2016) και σημεία εισόδου	38
Χώρες προέλευσης προσφύγων και μεταναστών (2016)	39

Κατάλογος Εικόνων

Διάγραμμα περιόδων απόκρισης σε μια καταστροφή	14
Διάγραμμα φάσεων ανασυγκρότησης	15
Κλασικό – απλοποιημένο σχήμα του κύκλου καταστροφών	15
Δομές, χώροι φιλοξενίας (χωρητικότητα και φιλοξενούμενοι) στην ηπειρωτική Ελλάδα (2016)	40
Δομές, χώροι φιλοξενίας (χωρητικότητα και φιλοξενούμενοι) στα νησιά	41

Εισαγωγή

Από τις απαρχές της ανθρώπινης ιστορίας ο άνθρωπος έρχεται σε επαφή με την φύση τα οφέλη και τους κινδύνους της, αλλά και με τις συνέπειες των πράξεών και των επιλογών του, ενώ η ανάπτυξη της νοημοσύνης τον βοήθησε να μην αποδίδει τις καταστροφές που συμβαίνουν γύρω του στη μοίρα ή σε κάποιο θεό.

Με τον όρο καταστροφή από επιστημονική σκοπιά περιγράφουμε το σύνολο των αρνητικών αποτελεσμάτων ενός φαινομένου σε μεγάλη κλίμακα. Τόσο οι φυσικές, όσο και οι τεχνολογικές καταστροφές εντείνουν την ανησυχία των ανθρώπων γεγονός που οδηγεί στο αυξανόμενο ενδιαφέρον για πρακτικές και δράσεις, οι οποίες στοχεύουν στην πρόληψη αλλά και την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων.

Η δημιουργία την τελευταία εικοσαετία όλο και περισσότερων ομάδων που επιχειρούν να αντιμετωπίσουν κάθε είδους καταστροφή συνεχώς αυξάνεται. Κατά την εξέλιξη αυτής της διαδικασίας έχει προκύψει πλήθος φορέων: ΜΚΟ, εθελοντικά δίκτυα, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, σωματεία, φορείς αλληλεγγύης, σύλλογοι που ασχολούνται με διάφορα τοπικά θέματα, θρησκευτικές οργανώσεις, πολιτισμικοί φορείς, φιλανθρωπικά ιδρύματα, φορείς διεθνούς βοήθειας, καθώς και αυτόνομες συλλογικές δράσεις πολιτών, κοινωνικά κινήματα και αυτό οργανωμένες κινήσεις πολιτών σε επίπεδο γειτονιάς και πόλης, με κοινή συνισταμένη τον μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα των ενεργειών τους,

Το τελευταίο διάστημα έχει ενταθεί η συζήτηση γύρω από τις έννοιες της κοινωνίας των πολιτών και του εθελοντισμού και σε κάθε περίπτωση στη δυτική πολιτική σκέψη χαρακτηρίζεται από ερμηνευτικές συγκρούσεις. Αυτό είναι απόλυτα φυσικό, καθώς τόσο οι φυσικές, όσο και οι τεχνολογικές καταστροφές εντείνουν την ανησυχία των ανθρώπων, γεγονός που οδηγεί στο αυξανόμενο ενδιαφέρον για πρακτικές και δράσεις που στοχεύουν στην πρόληψη αλλά και την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων.

Η κοινωνία των πολιτών διαδραμάτισε και συνεχίζει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση της μεταναστευτικής/προσφυγικής κρίσης τόσο στο αρχικό της στάδιο, όσο και στις συνέπειες που προκάλεσε κατά την εξέλιξη της. Οι πολίτες της ΕΕ και τα κράτη – μέλη της Ένωσης κλήθηκαν μέσα σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα να αντιμετωπίσουν ένα πρωτόγνωρο ζήτημα με έντονες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις, οι οποίες ακόμη δεν έχουν γίνει αντιληπτές σε όλο το εύρος τους.

Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στην πράξη αποτελούν τον ενδιάμεσο χώρο που καλύπτει την δημόσια και την ιδιωτική σφαίρα, ενώ προσπαθούν μέσω της πίεσης που ασκούν σε κράτη και διεθνικούς οργανισμούς να εξασφαλίσουν ότι τόσο οι μεταναστευτικές πολιτικές και οι πολιτικές ασύλου, όσο και η εσωτερική νομοθεσία και πρακτική των χωρών να είναι συμβατές με

τις αρχές του διεθνούς δικαίου που αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει τα κράτη μέσω διεθνών συμβάσεων και συνθηκών.

Εδώ και μήνες πλήθος τυπικών και άτυπων φορέων στην χώρα μας αλλά και σε πολλές χώρες της Ε.Ε (που αποτελούν βασικούς προορισμούς του μεταναστευτικού/προσφυγικού ρεύματος), προσπαθούν μέσα από πολύμορφες δράσεις και πρωτοβουλίες να δημιουργήσουν ένα κοινωνικό δίκτυο προστασίας, ώστε να καλύψουν τις συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες των ανθρώπων, οι οποίοι ξεριζώθηκαν από τις πατρογονικές τους εστίες και κατέφθασαν στην Ε.Ε. με το όνειρο μιας καλύτερης ζωής.

Ωστόσο σε αρκετές περιπτώσεις από κάποιους φορείς δεν κατανοείται σε όλη την έκταση ο ρόλος τον οποίο καλούνται να διαδραματίσουν, με συνέπεια στην εποχή μας η ισορροπία ανάμεσα στο κράτος και την εθελοντική δράση να έχει διαταραχθεί, καθώς ο εθελοντισμός ορισμένες φορές τείνει να είναι περισσότερο προέκταση του κρατικού βραχίονα, παρά ρυθμιστικός παράγοντας ανάμεσα στο δημόσιο και ιδιωτικό συμφέρον.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν η εργασία επιχειρεί να παρουσιάσει με όσο το δυνατόν πιο σφαιρικό τρόπο το ζήτημα. Για το λόγο αυτό περιλαμβάνει την παρακάτω δομή:

Κριτική προσέγγιση των ορισμών που αφορούν τις Φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές, παρουσίαση και σχολιασμό των δεδομένων για την Ελλάδα, παρουσίαση του "κύκλου των φάσεων καταστροφών".

Έπειτα επιχειρεί να αναλύσει την σχέση της Κοινωνίας των Πολιτών με τον Εθελοντισμό, το διεθνές πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώθηκαν τα παραπάνω, καθώς και την κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα μέσα από την παρουσίαση μελετών και ερευνών.

Στο τρίτο μέρος η εργασία παρουσιάζει και αναλύει τις δράσεις και τον ρόλο των εμπλεκόμενων φορέων στη διαχείριση του μεταναστευτικού στη χώρας μας και τον ρόλο της κοινωνίας των πολιτών στο μεταναστευτικό γενικότερα. Έπειτα παρουσιάζεται μία συνέντευξη του ψυχολόγου Μίλτου Σταμπλιάκα, εργαζόμενου στην Άρσις, στην περιοχή της Ειδομένης. Τέλος η εργασία κλείνει επιχειρώντας να παρουσιάσει τόσο τα θετικά, όσο και τα αρνητικά χαρακτηριστικά του ρόλου των παραπάνω φορέων.

Μεθοδολογία έρευνας

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση στηρίχθηκε σε επιλεγμένες δημοσιευμένες πηγές όπως: άρθρα σε έγκριτα διεθνή και εθνικά ερευνητικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους και μονογραφίες) σχετικές με το αντικείμενο έρευνας.

Για την χαρτογράφηση και αξιολόγηση των πηγών χρησιμοποιήθηκαν οι βάσεις δεδομένων SCOPUS, THOMSON, Google scholar. Επίσης πραγματοποιήθηκε αναζήτηση σε παραδοσιακά και διαδικτυακά ΜΜΕ και ιστολόγια.

Ακόμα πραγματοποιήθηκε αναζήτηση δημόσιων εθνικών και ευρωπαϊκών εγγράφων, νομοθεσιών, αναφορών, συλλογικών εκθέσεων καθώς και σχετικών διαδικτυακών ιστοσελίδων.

Ως γλώσσες εργασίας επιλέχθηκαν τα αγγλικά και τα ελληνικά. Οι λέξεις κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν: Κοινωνία των Πολιτών, εθελοντισμός, μεταναστευτική κρίση, Ελλάδα

Συνολικά συγκεντρώθηκαν 22 άρθρα, 15 βιβλία, 40 δημόσια έγγραφα 15 άρθρα σε περιοδικά, 144 διαδικτυακές πηγές. Μετά από σχετική αξιολόγηση ως προς την συνάφειά τους με το θέμα αποφασίστηκε να χρησιμοποιηθούν 54. Χρησιμοποιήθηκαν στον σχολιασμό, κριτική ανάλυση του θέματος και έγινε παράθεση σε ορισμένες περιπτώσεις των βασικών τους συμπερασμάτων.

Κεφάλαιο 1ο

πηγή: <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26517&subid=2&pubid=113085894>

1.1.Φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές- ορισμοί

Από τις απαρχές της ανθρώπινης ιστορίας ο άνθρωπος έρχεται σε επαφή με την φύση τα οφέλη και του κινδύνους της, αλλά και με τις συνέπειες των πράξεών και των επιλογών του, ενώ η ανάπτυξη της νοημοσύνης τον βοήθησε να μην αποδίδει τις καταστροφές που συμβαίνουν γύρω του στη μοίρα ή σε κάποιο θεό.

Με τον όρο καταστροφή από επιστημονική σκοπιά περιγράφουμε το σύνολο των αρνητικών αποτελεσμάτων ενός φαινομένου σε μεγάλη κλίμακα. Ένα φαινόμενο χαρακτηρίζεται ως καταστροφικό όταν προκαλεί μεγάλης έκτασης (είτε κοινωνικής είτε οικονομικής φύσεως) απώλειες. Ωστόσο πρέπει να επισημανθεί ότι δεν προκαλούν καταστροφές όλα τα φαινόμενα. Ακόμα και αν αυτά, λόγω μεγέθους ή έντασης μπορούν να χαρακτηριστούν ακραία στην περίπτωση που πραγματοποιηθούν σε περιοχές που δεν υπάρχει ανθρώπινη παρουσία (π.χ. μεγάλος σεισμός σε υποθαλάσσιο χώρο), δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως καταστροφικά.

Σύμφωνα με τον γενικό ορισμό που δίνει η UNISDR, καταστροφή είναι, "Μια σοβαρή διαταραχή της λειτουργίας μιας κοινότητας ή κοινωνίας που περιλαμβάνει μεγάλες επιπτώσεις, οι οποίες ξεπερνάνε την ικανότητα της πληγείσας κοινότητας να αντεπεξέλθει χρησιμοποιώντας τους δικούς της πόρους".¹

Οι καταστροφές προκύπτουν ως αποτέλεσμα εκδήλωσης Φυσικών ή Τεχνολογικών δραστηριοτήτων οι οποίες είναι ικανές να προκαλέσουν βλάβες ή καταστροφές στους ανθρώπους ή

¹ <http://www.unisdr.org/>

το περιβάλλον. Επίσης οι φυσικοί κίνδυνοι και καταστροφές (οι κεραυνοί, τα κύματα ψύχους ή οι σεισμοί) είναι δυνατόν να προκαλέσουν ανθρωπογενείς καταστροφές (τεχνολογικές καταστροφές προκαλούμενες από φυσικούς κινδύνους - natech), όπως εκλύσεις στην ατμόσφαιρα, διαρροές υγρών ή πυρκαγιές.²

Το μέγεθος της καταστροφής εξαρτάται από : α) το συνδυασμό των κινδύνων που θα προκύψουν μετά την εκδήλωση, β) από την τρωτότητα της περιοχής στην οποία εκδηλώνεται, γ) την ευπάθεια της περιοχής στην συγκεκριμένη περιοχή και δ) την ικανότητα να μειωθούν οι αρνητικές επιπτώσεις της καταστροφής.

Οι τεχνολογικές καταστροφές οφείλονται συνήθως σε τεχνολογικούς κινδύνους, οι οποίοι δεν αντιμετωπίζονται καταρχήν με τον πρόπονα τρόπο ή σε τεχνολογικά συμβάντα (ατυχήματα) τα οποία προκαλούνται από ανθρώπινα λάθη, (αστοχίες εξοπλισμού, οργανωτικές ή διοικητικές δυσλειτουργίες, κλπ.) και ξεφεύγουν από τον έλεγχο. Είναι επίσης δυνατόν να προκύψουν από σκόπιμες ανθρώπινες ενέργειες όπως είναι το σαμποτάζ και οι τρομοκρατικές ενέργειες.

Στη περίπτωση όμως που οι τεχνολογικές καταστροφές είναι αποτέλεσμα άλλων φυσικών καταστροφών (σεισμών, κεραυνών, ισχυρών βροχοπτώσεων, πλημμυρών, κλπ), τότε έχουμε τις NaTech καταστροφές.

Σε ότι αφορά τους τεχνολογικούς - ανθρωπογενείς κινδύνους (.Natural Hazards) και τις καταστροφές που προκαλούνται εξαιτίας τους μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα που μπορούν να αναφερθούν είναι τα κάτωθι: Αστοχίες μεγάλων τεχνικών έργων (φράγματα, γέφυρες, κτλ,) το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η ερημοποίηση, ή ακόμη ένας σεισμός που μπορεί να προκαλέσει μεγάλες ζημιές σε μια κατοικημένη περιοχή αν τα κτίρια δεν πληρούν τους αντισεισμικούς κανόνες, ή μια καταιγίδα που μπορεί να προκαλέσει σημαντικές ζημιές σε μια περιοχή, αν τα ποτάμια είναι μπαζωμένα ή αν έχει καεί ένα κοντινό δάσος κ.α.³

Ο όρος «φυσική καταστροφή» αναφέρεται σε όλα τα υδρομετεωρολογικά, βιολογικά, γεωλογικά και φαινόμενα δασικών πυρκαγιών. Μια φυσική καταστροφή είναι συνέπεια ενός φυσικού κινδύνου που μετακινείται από την πιθανή στην ενεργή του φάση και κατά συνέπεια επιδρά στις ανθρώπινες δραστηριότητες. Σε ότι αφορά τους φυσικούς κινδύνους (Man-made/Technological Hazard) και τις καταστροφές που προκαλούνται εξαιτίας τους, το μέγεθος τους είναι συνάρτηση όχι μόνο της έκτασης και της έντασης του φυσικού φαινομένου, αλλά και της ευαλωτότητας ή τρωτότητας του συστήματος που θα υποστεί την εκδήλωση του φαινομένου και της αξίας του στοιχείου που υφίσταται τον κίνδυνο.⁴

² Κοινό Κέντρο Ερευνών, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010), Analysis of Natech risk reduction in EU Member States using a questionnaire survey.

³ «στο ίδιο»

⁴ «στο ίδιο»

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι μια φυσική καταστροφή είναι το αποτέλεσμα ενός φυσικού κινδύνου. Για παράδειγμα ένας κεραυνός, που είναι ένα φυσικό φαινόμενο, μπορεί να προκαλέσει πυρκαγιά ή μια ραγδαία βροχή που διαρκεί πολλές ώρες μπορεί να οδηγήσει σε υπερχειλίση ένα ποτάμι ή ρέμα. Γενικά τα συνηθέστερα φυσικά φαινόμενα που προκαλούν φυσικές καταστροφές είναι τα κάτωθι: Πλημμύρες, Πυρκαγιές, Κατολισθήσεις, Ηφαιστειακά, Κλιματικές Μεταβολές, Ακραία Καιρικά Φαινόμενα, Σεισμοί.⁵

1.2. Δεδομένα για την Ελλάδα

Η Ελλάδα είναι μια χώρα που τις τελευταίες δεκαετίες όλο και συχνότερα αντιμετωπίζει φυσικές καταστροφές και τεχνολογικά ατυχήματα με αυξανόμενη συχνότητα, όπως: σεισμούς, κατολισθήσεις, πλημμύρες, πυρκαγιές κ.α.. Αυτά τα φυσικά φαινόμενα που ξεπερνούν τις ανθρώπινες δυνάμεις, δίνουν την εντύπωση μιας επιταχυνόμενης διαδικασίας αλλαγών στη γήινη επιφάνεια, ιδιαίτερα σε γεωτεκτονικά ενεργές και κλιματολογικά ευαίσθητες περιοχές του πλανήτη, όπως η χώρα μας. Την ίδια αυξανόμενη συχνότητα παρουσιάζουν και οι τεχνολογικές καταστροφές, οι οποίες είναι αποτέλεσμα της υπερεκμετάλλευσης των φυσικών και υλικών πόρων. Σε όλα τα παραπάνω έρχονται να προστεθούν και οι «αργές» καταστροφές (π.χ. ερημοποίηση, κλιματικές αλλαγές).

Στην Ελλάδα οι συνηθέστερες καταστροφές οφείλονται σε σεισμούς, πλημμύρες και πυρκαγιές. Επίσης αν και λιγότερο συχνά, ωστόσο με εξίσου σοβαρές συνέπειες, σημειώνονται απώλειες εξαιτίας των καυσώνων, κατολισθήσεων, ηφαιστειακών εκρήξεων και παλιρροϊκών κυμάτων.⁶ Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν παραδείγματα καταστροφών που έπληξαν την χώρα μας:⁷

Σεισμοί

Ο σεισμός του 1978 στη Θεσσαλονίκη:

Στην Θεσσαλονίκη (20 Ιουνίου 1978) σημειώθηκε ισχυρός σεισμός μεγέθους 6,5 Ρίχτερ. Το επίκεντρο του σεισμού ήταν μεταξύ των λιμνών Βόλβης και Λαγκαδά. 45 άνθρωποι σκοτώθηκαν (οι περισσότεροι στην οκταόροφη πολυκατοικία που κατέρρευσε) και 220 τραυματίστηκαν.

Ο σεισμός του 1999 στην Αθήνα:

Στην Αθήνα (7 Σεπτεμβρίου 1999) εκδηλώνεται σεισμός μεγέθους 5,9 Ρίχτερ. Το ρεύμα κόβεται και δεκάδες πολυκατοικίες καταρρέουν. Ο απολογισμός: 143 νεκροί, 700 τραυματίες, χιλιάδες οικογένειες μένουν άστεγες. Ανάμεσα στα κτίρια που κατέρρευσαν είναι και το εργοστάσιο της

⁵ «στο ίδιο»

⁶ Ζωΐδου, Κ. (2012). Εφαρμογή εκτίμησης της πλημμυρικής και κατολισθητικής επικινδυνότητας σε περιοχή του Ν. Χαλκιδικής. Θεσσαλονίκη. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ). Πολυτεχνική Σχολή. Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών

⁷<http://www.gscp.gr/ggpp/site/home/ws.csp>

Ρικομέξ όπου σκοτώθηκαν 39 εργαζόμενοι.

Πυρκαγιές

Πυρκαγιά στο Σείχ Σου (Κέδρινος λόφος) 1997:

Η πυρκαγιά εκδηλώθηκε την Κυριακή 6 Ιουλίου 1997. Το δάσος της Θεσσαλονίκης υπέστη μεγάλη οικολογική καταστροφή, αφού κάηκε το 55% (16.640 στρ.) της συνολικής του έκτασης.

Πυρκαγιά στην Αττική 2009:

Ξεκίνησε το βράδυ της 21ης Αυγούστου 2009 και διήρκεσε 4 ημέρες. Καταστράφηκαν 210.000 στρ. δάσους.

Πυρκαγιές του 2007:

Μία από τις μεγαλύτερες οικολογικές καταστροφές της Ελλάδας συνέβη το καλοκαίρι του 2007.

Πυρκαγιές σε πολλά μέρη της χώρας (κυρίως τον Αύγουστο) έκαψαν πάνω από 268.834 εκτ. γης (1 εκτάριο=10 στρ.). Μέχρι τις 30 Αυγούστου κάηκαν 1.500 σπίτια και μείναν 6.000 άνθρωποι άστεγοι. Το ύψος των καταστροφών φθάνει τα πέντε δισεκατομμύρια Ευρώ. Οι νομοί που επλήγησαν ήταν οι: Μεσσηνίας, Αρκαδίας, Ηλείας, Αχαΐας, Λακωνίας, Αργολίδος, Κορινθίας, Αττικής, Εύβοιας, Φθιώτιδος.

Αυτά τα λίγα παραδείγματα είναι αρκετά για να αποδείξουν την αξία της κατανόησης του κύκλου των φάσεων των καταστροφών, ο οποίος θα μας απασχολήσει στο επόμενο υποκεφάλαιο του κεφαλαίου.

1.3 Ο "κύκλος των φάσεων καταστροφών"

Το σύστημα που περιγράφει όλες τις φάσεις του κύκλου καταστροφών με τον πιο ολοκληρωμένο τρόπο είναι των Haas et al (1009). Η συγκεκριμένη έρευνα αποτελεί την πιο συστηματική προσπάθεια για την αντιμετώπιση των ζητημάτων που ανακύπτουν σε μια κοινωνία η οποία έχει πληγεί από κάποια καταστροφή.

Η μεθοδολογία αυτή είχε έντονες επιδράσεις παγκοσμίως όχι μόνο σε θεωρητικό επίπεδο, αλλά και στην εφαρμοσμένη πολιτική, διότι για πρώτη φορά διατυπώθηκε μια συνολική πρόταση ανάλυσης και σχεδιασμού.

Οι εμπνευστές της επισήμαναν τόσο τον κρίσιμο ρόλο των αποφάσεων ως στοιχείου διευθέτησης ή επιδείνωσης των προβλημάτων που συνεχώς ανακύπτουν από την έκτακτη κατάσταση ως τη συνολική ανασυγκρότηση/ανάπτυξη, όσο και το γεγονός ότι οι αποφάσεις των τοπικών (ή άλλων φορέων) που λαμβάνονται κατά τις διάφορες φάσεις στηρίζονται σε εν θερμώ επιλογές, οι οποίες συχνά οδηγούν σε αντιφατικά αποτελέσματα.

Η μεθοδολογία αποσκοπεί α) στην ταχύτερη επαναφορά σε κανονικές συνθήκες, β) στη μείωση

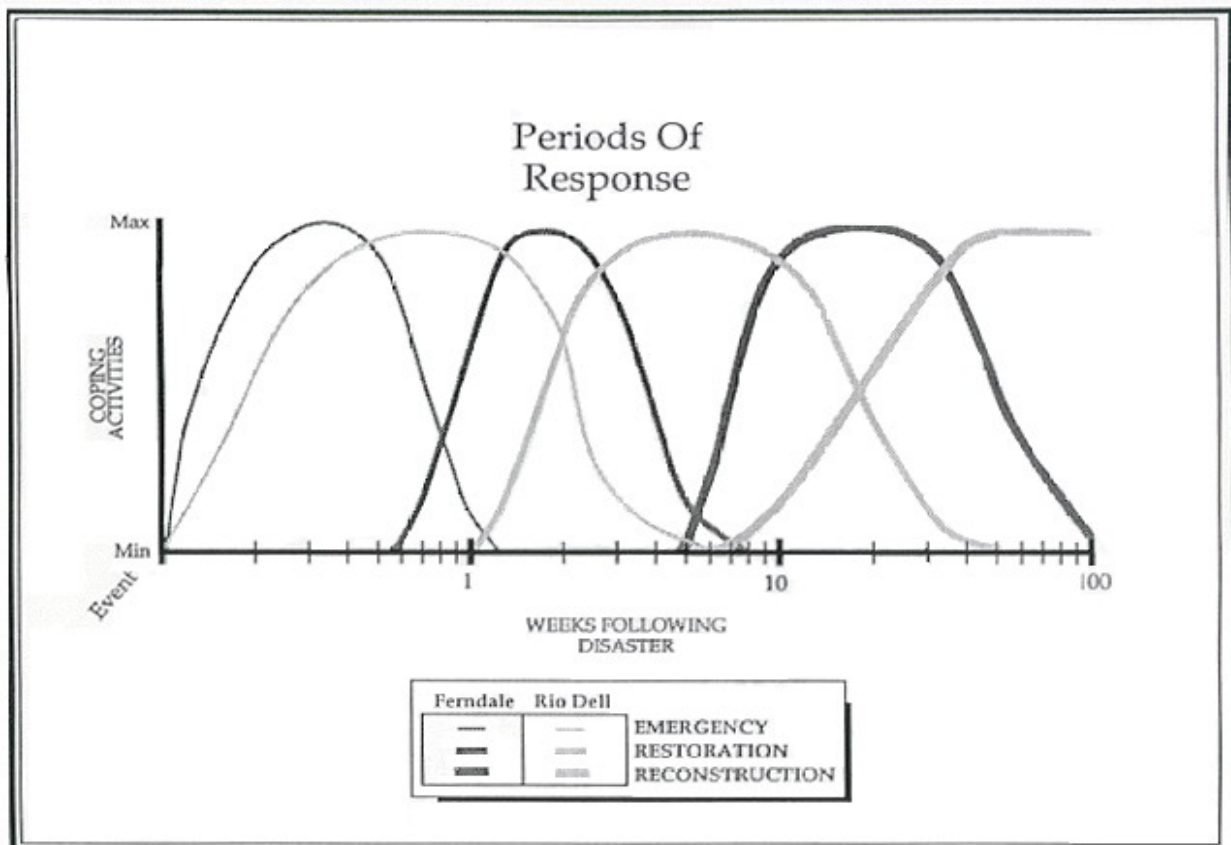
της τρωτότητας της περιοχής μελλοντικά και γ) στη σωστή εκμετάλλευση των "έκτακτων ευκαιριών" για τη βελτίωση της οικονομικής απόδοσης, την κατανομή των πόρων και την ανάπτυξη του.⁸

Το μοντέλο αποτελείται από 4 αλληλοεπικαλυπτόμενες περιόδους/φάσεις:

- 1) την περίοδο έκτακτης ανάγκης (emergency period)
- 2) την περίοδο αποκατάστασης (restoration period)
- 3) την περίοδο ανασυγκρότησης I (reconstruction period I)
- 4) την περίοδο ανασυγκρότησης II (reconstruction period II)

Το παρακάτω διάγραμμα αφορά τις περιόδους απόκρισης σε μια καταστροφή:

Διάγραμμα 1

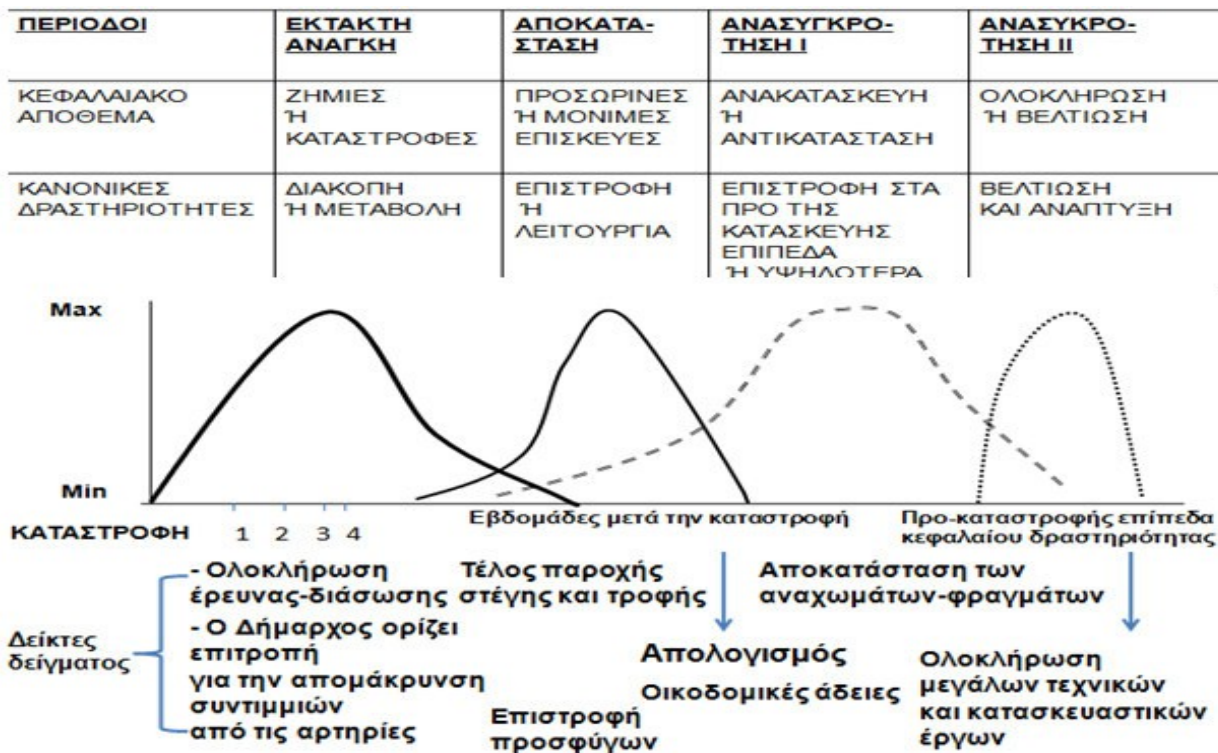

Πηγή: Rovai, Eugenie, and Rodrigue, Christine M. (1998)

Το επόμενο σχήμα αφορά τις φάσεις της διαδικασίας ανασυγκρότησης (διαδοχή και timing των αποφάσεων-δραστηριοτήτων).

⁸Haas, J.E., Kates, R.W. & Bowden, M.J. (eds), 1977. Reconstruction following disaster, MIT Press, Cambridge, Mass.

Διάγραμμα 2

Πηγή: Δελλαδέτσιμας, (2009)

Τέλος παρακάτω παρουσιάζεται το κλασικό – απλοποιημένο σχήμα του κύκλου καταστροφών :

Διάγραμμα 3

:Ιδία επεξεργασία, 06.07.16

1.4 Θέματα Διαχείρισης

Η διαδικασία διαχείρισης καταστροφών εμπλέκει δημόσιες αρχές, φορείς έρευνας, επιχειρήσεις, μη κυβερνητικούς οργανισμούς αλλά και το ευρύ κοινό, ενώ το κεφάλαιο της λήψης αποφάσεων σε έκτακτες συνθήκες είναι από τα κύρια ζητήματα που απασχολούν τη διαχείριση καταστροφών. Με δεδομένο ότι κάποιες κρίσιμες αποφάσεις για την απόκριση σε καταστροφή, μπορεί να είναι μη αναστρέψιμες δηλαδή να μη υπάρχει δυνατότητα αναίρεσής τους είναι πρόδηλη η ανάγκη ύπαρξης στρατηγικού σχεδιασμού.

Σύμφωνα με την (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2010b) κατά τις διαδικασίες διαχείρισης η και προετοιμασίας αντιμετώπισης και αξιολόγησης συνεπειών πρέπει να ακολουθούνται οι παρακάτω δράσεις:⁹

1. Δημοσίευση των πιθανών σεναρίων κινδύνου για την ενημέρωση του πληθυσμού σχετικά με τα μέτρα προετοιμασίας των αρμόδιων φορέων για τις έκτακτες ανάγκες και για την παροχή συμβουλών για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί ο πληθυσμός να καθίσταται καλύτερα προετοιμασμένος.

2. Ενημέρωση για συγκεκριμένους κινδύνους μέσω (π.χ.) χαρτών.

3. Συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα όταν μπορούν μέσω αυτού να συμπληρωθούν οι προσπάθειες. Στόχος της διαδικασίας εκτίμησης είναι η υιοθέτηση από τους εμπλεκόμενους ενός κοινού πλαισίου αντίληψης των – προς αντιμετώπιση - κινδύνων και ενός κοινού πλαισίου προτεραιοτήτων, ενώ η εν λόγω κοινή αντίληψη θα πρέπει να καλύπτει όλο το εύρος των κινδύνων. Επίσης όλοι οι εμπλεκόμενοι πρέπει:

α) να συμφωνούν στα κριτήρια που θα τεθούν

β) να καταγράψουν τις μεθόδους που θα χρησιμοποιηθούν και το βαθμό αβεβαιότητας,

γ) να καταγράψουν την τεκμηρίωση για τον ενδεχόμενο αποκλεισμό ορισμένων κινδύνων από την εκτίμηση,

δ) να καταγράψουν τη βαθμολογία και τον λόγο απόδοσης της βαθμολογίας αυτής σε κάθε κίνδυνο που αξιολογήθηκε,

ε) να δημιουργήσουν ένα «πρωτόκολλο» προς μελλοντική χρήση.

Κατά τη διάρκεια διαχείρισης των φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών εμπλέκονται μια σειρά δημόσιων φορέων πολιτικής προστασίας μεταξύ τους, ωστόσο αυτοί η δημόσιοι φορείς έρχονται σε αλληλεπίδραση και με φορείς ή και άτομα που υπάγονται στην κοινωνία των πολιτών (ΜΚΟ, εθελοντικές οργανώσεις, κ.α.).

⁹European Commission, (2010b). The European Platform Against Poverty and Social Exclusion: A European Framework for Social and Territorial Cohesion, Communication (COM/2010/758).

Πρέπει να επισημανθεί ότι οι απλοί πολίτες έχουν σημαντικό ρόλο στη διαχείριση της Πολιτικής Προστασίας, καθώς αποτελούν την αμεσότερη διαθέσιμη βοήθεια μετά από μια καταστροφή, διότι είναι οι άνθρωποι που βρίσκονται στο πλησιέστερο σημείο που λαμβάνει χώρα το καταστροφικό συμβάν.

Ο εύστοχος συντονισμός των παραπάνω αποτελεί βασική προϋπόθεση για την επιτυχή αντιμετώπιση των συνεπειών μιας καταστροφής, ενώ η εκ των προτέρων αποσαφήνιση των ρόλων και των αρμοδιοτήτων τους συντελεί τα μέγιστα στην ορθολογική κατανομή των υλικών και ανθρώπινων πόρων, ώστε ο σχεδιασμός απόκρισης στην έκτακτη ανάγκη να εκπληρώνει τους αντικειμενικούς σκοπούς του.

Αρχικά η διάκριση ανάλογα με το επίπεδο διοίκησης των οργάνων και φορέων που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της πολιτικής προστασίας γίνεται με χωρικά κριτήρια. Έτσι οι φορείς διακρίνονται σε κεντρικούς και αποκεντρωμένους.

Επιπρόσθετα οι εν λόγω φορείς και οργανώσεις δραστηριοποιούνται σε τρία επίπεδα διαχείρισης: α) στο τακτικό, β) στο επιχειρησιακό, γ) στο πολιτικό. Σε κάθε ένα από αυτά τα επίπεδα αντιστοιχούν συγκεκριμένες ευθύνες και αρμοδιότητες.

Οι δυνάμεις της πολιτικής προστασίας στην Ελλάδα απαρτίζονται από τα στελέχη πολιτικής προστασίας, τις Περιφέρειες, τις Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις, τους Δήμους, τις Κοινότητες, το Πυροσβεστικό Σώμα, την Ελληνική Αστυνομία, το Λιμενικό Σώμα, το Ε.Κ.Α.Β, τις Ένοπλες δυνάμεις, τον Ο.Α.Σ.Π., τις εθελοντικές οργανώσεις, τις δημόσιες και ιδιωτικές επιχειρήσεις και τους πολίτες.¹⁰

¹⁰ <http://www.civilprotection.gr/el>

Κεφάλαιο 2ο

πηγή: <http://ta4mx.blogspot.gr/2012/05/blog-post.html>

2.1. Κοινωνία των Πολιτών και Εθελοντισμός

Δεν είναι δυνατόν να δοθεί ένας ξεκάθαρος ορισμός την έννοιας της κοινωνίας των πολιτών, καθώς αποτελεί μια σχετικά σύγχρονη έννοια που βρίσκεται υπό συνεχή διαμόρφωσή, ενώ παράλληλα ο κάθε ορισμός δεν διαμορφώνεται ανεξάρτητα από πολιτικές και ιδεολογικές αφετηρίες.¹¹ Επιπρόσθετα αρκετοί έχουν καταλήξει στη θέση ότι λόγω της πολυμορφίας και της πολυπλοκότητας του χώρου δεν είναι απαραίτητο να τον περιγράψουμε με σαφή προσδιοριστικά κριτήρια.¹²

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι η Κοινωνία των Πολιτών αναφέρεται κυρίως στις οργανωμένες ομάδες που επιδιώκουν από κοινού την επίτευξη ενός κοινωφελούς σκοπού. Η κοινωνία των πολιτών περιλαμβάνει τόσο τους παραδοσιακούς θεσμούς (εκκλησία, τοπική αυτοδιοίκηση, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης), όσο και τις σύγχρονες μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Η κοινωνία των πολιτών διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην παροχή υπηρεσιών συμβάλλοντας στην ικανοποίηση των αναγκών του πολίτη. Οι οργανώσεις που αποτελούν την κοινωνία πολιτών κινητοποιούν άτομα και μέσα που έχουν σχέση με σοβαρά προβλήματα της κοινωνίας όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός ή η προστασία του περιβάλλοντος κλπ. Η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών περιλαμβάνει συγκεκριμένα:¹³

- τους λεγόμενους "παράγοντες της αγοράς εργασίας", δηλαδή τους κοινωνικούς εταίρους,

¹¹ http://www.theseis.com/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=760

¹² <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.335.9536&rep=rep1&type=pdf>

¹³ <http://www.hellenicaid.gr/udas-kai-ethelontismos/udas-kai-ethelontismos/ennoia-tes-koinonias-ton-politon.html>

- τις αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των κοινωνικο-οικονομικών κύκλων που δεν είναι κοινωνικοί εταίροι με τη στενή έννοια του όρου,
- τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι οποίες ενώνουν τους πολίτες για έναν κοινό στόχο όπως π.χ. οι οργανισμοί προστασίας του περιβάλλοντος και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι ενώσεις καταναλωτών, οι φιλανθρωπικές οργανώσεις, οι οργανώσεις εκπαίδευσης και κατάρτισης κ.λπ. Στην κοινωνία των πολιτών συγκαταλέγονται επίσης εθνικές πλατφόρμες Μ.Κ.Ο., όπως η Ελληνική Πλατφόρμα ΜΚΟ για την Ανάπτυξη και η Ομοσπονδία Εθελοντικών Μ.Κ.Ο. Ελλάδας, οι οποίες εκπροσωπούν τα μέλη τους σε συλλογικούς φορείς Μ.Κ.Ο. σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως η CONCORD.
- τις οργανώσεις της βάσης (δηλαδή τις οργανώσεις των οποίων τα μέλη προέρχονται από το κέντρο και από τη βάση της κοινωνίας και των οποίων οι στόχοι εξαρτώνται από αυτά τα μέλη), π.χ. τα κινήματα νέων, τις ενώσεις υπέρ της οικογένειας και όλες τις οργανώσεις συμμετοχής των πολιτών στον τοπικό και δημοτικό βίο,
- τις θρησκευτικές κοινότητες.

Σύμφωνα με μία άποψη η Κοινωνία των Πολιτών αποτελεί «...ένα σύνολο ποικίλων και μη κυβερνητικών θεσμών αρκετά ισχυρών ώστε να αντισταθμίζουν το Κράτος, και που ενώ δεν το εμποδίζουν να εκπληρώσει το ρόλο του ως εγγυητή της ειρήνης και διαιτητή μεταξύ μεγάλων συμφερόντων, μπορούν ωστόσο να το εμποδίσουν να κυριαρχήσει και να εκμηδενίσει το υπόλοιπο της κοινωνίας».¹⁴

Ο ορισμός αυτός δεν καλύπτει πλήρως το ζήτημα, ωστόσο μπορεί να αποτελέσει ένα στιβαρό σημείο εκκίνησης καθώς περιλαμβάνει τους Μη Κυβερνητικούς θεσμούς (ΜΚΟ) και τον πλουραλιστικό και αντισταθμιστικό ρόλο τους απέναντι στο Κράτος. Βέβαια πρέπει να επισημανθεί ότι ο ορισμός αυτός λόγω των καταγιστικών ρυθμών της τεχνολογικής εξέλιξης δεν λαμβάνει υπόψη του μια βασική δομική αλλαγή η οποία προκλήθηκε από τη δημιουργία και την εξέλιξη του διαδικτύου. Πλέον η Κοινωνία των Πολιτών, μέσω της χρήσης του διαδικτύου έχει «ανοίξει» και σε άτομα τα οποία δεν ανήκουν σε κάποιον συγκεκριμένο θεσμό.¹⁵

Επίσης η Ευρωπαϊκή Ένωση στη λευκή βίβλο για την Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση του 2001, αναφέρει ότι η κοινωνία των πολιτών πρέπει να ακολουθήσει τις αρχές της χρηστής διακυβέρνησης που περιλαμβάνουν τη λογοδότηση και τη διαφάνεια. Σύμφωνα με τον δικό της ορισμός η κοινωνία των πολιτών περιλαμβάνει: συνδικαλιστικές οργανώσεις και ενώσεις εργοδοτών, μη κυβερνητικές οργανώσεις, επαγγελματικά επιμελητήρια, φιλανθρωπικές οργανώσεις, οργανώσεις λαϊκής,

¹⁴ https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=RPJthIDiEcC&oi=fnd&pg=PA147&dq=Gellner+1996:+48&ots=fGJ4zIRV8R&sig=szQln39AU3Byfm9Pd2cfffNzUmc&redir_esc=y#v=onepage&q=Gellner%201996%3A%2048&f=false

¹⁵ <http://hyperion.math.upatras.gr/courses/newcommmedia99-00/papers99-00/mboudour.html>

οργανώσεις στις οποίες οι πολίτες συμμετέχουν υπό ιδιόμορφες καταστάσεις στην τοπική και δημοτική ζωή, εκκλησιαστικές και θρησκευτικές κοινότητες.¹⁶

Ακόμη μια απόπειρα περιγραφής του όρου επιχειρήθηκε να γίνει από την ευρωπαϊκή και οικονομική κοινωνική επιτροπή (ΕΟΚΕ), η οποία προσπάθησε να συνδέσει το περιεχόμενο και την εξέλιξη της έννοιας με τις εκάστοτε ιστορικές εξελίξεις στις διάφορες κοινωνίες. Σύμφωνα με την δική της οπτική η κοινωνία των πολιτών είναι μια γενική έννοια που εμπεριέχει όλες τις μορφές κοινωνικής δράσης ατόμων και ομάδων οι οποίες δεν απορρέουν από το κράτος και δεν ελέγχονται από αυτό. Έτσι η οργανωμένη κοινωνία των πολιτών μπορεί να οριστεί ως το σύνολο των οργανωτικών δομών, των οποίων τα μέλη εξυπηρετούν μέσα από τον δημοκρατικό διάλογο το γενικό συμφέρον και χρησιμεύουν ως μεσολαβητές μεταξύ των δημόσιων αρχών και των πολιτών.¹⁷

Πρέπει να αναφερθεί ότι πολύ συχνά η Κοινωνία των Πολιτών συγχέεται με την Κοινωνία Πολιτών, αν και υπάρχουν βασικές διαφορές μεταξύ τους. Η Κοινωνία των Πολιτών συγκροτείται από πρωτογενή πολιτικά υποκείμενα τα οποία ενδιαφέρονται για τον δημόσιο χώρο και για τους άλλους πολίτες όσο ενδιαφέρονται και για τους εαυτούς τους, ενώ δεν δομούν απαραίτητα ένα ενιαίο υποσύνολο. Από την άλλη μεριά η Κοινωνία Πολιτών εκφράζεται καθημερινά και συνεχόμενα μέσα από τους φορείς της.¹⁸

Φορείς της Κοινωνίας των Πολιτών είναι τόσο οι παραδοσιακοί θεσμοί της κοινωνικής εκπροσώπησης (π.χ. τοπική αυτοδιοίκηση και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης), όσο και οι σύγχρονες ΜΚΟ οι οποίες αν και συμβάλουν στην παραγωγή πολιτικής, ωστόσο δεν αποτελούν μέρος της επίσημης πολιτικής διαδικασίας.¹⁹

Κατά το παρελθόν στις παραδοσιακές κοινωνίες υπήρξαν εθελοντικές πράξεις και προσφορές, ωστόσο απουσίαζε η έννοια της ατομικότητας ως αυτόνομης αξίας. Έτσι μόνο εντός του παραδείγματος του σύγχρονου Κράτους μπορεί να γίνει αναφορά για εθελοντισμό και οργανωμένη Κοινωνία των Πολιτών. Ο εθελοντισμός ετυμολογικά έχει τη ρίζα του στη θέληση, η οποία είναι η ελάχιστη αναγκαία συνθήκη για την ύπαρξη του. Η έννοια του εθελοντισμού στις μέρες μας, περισσότερο από ποτέ βρίσκει την έκφραση της στο ανεξάρτητο και «ελεύθερο» άτομο, το οποίο δρά όχι πια μόνο ως φορέας της ιστορίας αλλά και ως κοινωνικός θεσμός *per se*. Στην πραγματικότητα η Κοινωνία των Πολιτών μέσα στα πλαίσια του νεωτερικού Κράτους, είναι ο τόπος όπου διαμορφώνεται ο κόσμος των εγωιστικών συμφερόντων, ενώ ο εθελοντισμός αποτελεί τη βαλβίδα αποσυμπίεσης των κοινωνικών πιέσεων.²⁰

Η σχέση εθελοντισμού, Κοινωνίας των Πολιτών και Κράτους είναι αμφίπλευρη, διότι ο

¹⁶ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3A110109>

¹⁷ http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/eesc/index_el.htm

¹⁸ <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=94080>

¹⁹ <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=94080>

²⁰ Stuart Hall, Bram Giben (επιμ.) Η διαμόρφωση της νεωτερικότητας, Σαββάλας, Αθήνα, 2003. σ. 140

εθελοντισμός ως πράξη της Κοινωνίας των Πολιτών δεν μπορεί δομικά να υποκαταστήσει το Κράτος ή αντίθετα το Κράτος δεν μπορεί να εγκολπώσει την Κοινωνία των Πολιτών και κατ' επέκταση το εθελοντικό κίνημα. Η Κοινωνία των Πολιτών βρίσκεται στον χώρο ανάμεσα στο Κράτος και στην Κοινωνία.

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), προκρίνει τρία κριτήρια επί των οποίων μπορεί να μετρηθεί και να οριοθετηθεί σε εθνικό επίπεδο ο εθελοντισμός.²¹

α) Ο εθελοντής να μη στοχεύει στο οικονομικό όφελος, τουλάχιστον όχι σε αντίστοιχο της αγοράς εργασίας όφελος, εκτός και αν απαιτηθεί αποζημίωση για τις δαπάνες που μπορεί να προκύψουν κατά την άσκηση των καθηκόντων του.

β) «Ελεύθερη βούληση», δηλαδή να μην καταναγκάζεται ο εθελοντής σε εργασία.

γ) Η αποκόμιση οφέλους και σε τρίτους εκτός από τον ίδιο τον εθελοντή.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) δεν έχει κάποιον επίσημο ορισμό για τον εθελοντισμό αφού δεν υπάρχει συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο εντός του οποίου να εννοιολογείται η εθελοντική δραστηριότητα. Ωστόσο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναφέρει πως «ο Εθελοντισμός μεταφράζει σε δράση τις θεμελιώδεις αρχές της δικαιοσύνης, της αλληλεγγύης, της ενσωμάτωσης και της ιδιότητας του πολίτη, στις οποίες στηρίζεται η Ευρώπη».²² Επίσης το «πνεύμα» με το οποίο διαμορφώνεται η έννοια του εθελοντισμού στην ΕΕ φαίνεται από τον τρόπο με τον οποίο το European Youth Forum (2013) οριοθετεί τα χαρακτηριστικά του εθελοντισμού τα οποία και παρουσιάζονται ως εξής:

Απαιτείται η ελεύθερη βούληση εκείνου που αναλαμβάνει μια εθελοντική δραστηριότητα και προϋποθέτει τη δέσμευση χρόνου και ενέργειας για δράσεις που ωφελούν τους άλλους και την κοινωνία.

Να μην υπάρχει μισθός.

Να γίνεται υπέρ ενός μη κερδοσκοπικού σκοπού, ο οποίος αναλαμβάνεται κυρίως από έναν Μη Κυβερνητικό Οργανισμό, και δεν σχετίζεται άμεσα από κάποιο υλικό ή οικονομικό όφελος.

Να μην υποκαθιστά η εθελοντική δραστηριότητα την έμμισθη εργασία.

Ακόμη πρέπει να αναφερθεί ότι ο εθελοντισμός διακρίνεται σε τυπικό εθελοντισμό έτσι όπως οριοθετήθηκε παραπάνω και άτυπο. Ο όρος «άτυπος» ουσιαστικά χρησιμοποιείται ως «νεολογισμός» για να διαχωρίζεται ο εθελοντισμός που εκδηλώνεται μέσω των οργανωμένων πρωτοβουλιών μιας ή για μια οργάνωση, από τον ad hoc εθελοντισμό, δηλαδή τον εθελοντισμό που εκδηλώνεται με την προσφορά της -άνευ αποδοχών μη υποχρεωτικής- εργασίας των ατόμων

²¹United Nations Volunteers (2011): State of the World's volunteerism Report. Universal Values for Global Well-being

²²[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2011\)0568_/com_com\(2011\)0568_el.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0568_/com_com(2011)0568_el.pdf)

απευθείας για άλλους εκτός των νοικοκυριών τους.²³

Ακόμη πρέπει να αναφέρουμε το πως ορίζονται οι εθελοντικές οργανώσεις. Ως εθελοντικές ορίζονται οι οργανώσεις η οποίες έχουν συσταθεί – ανεξάρτητα από το σκοπό και τις δράσεις – με σαφή στόχο την προώθηση του εθελοντισμού άμεσα ή έμμεσα μέσα από τις δράσεις τους, για την υλοποίηση των οποίων απαιτείται εθελοντική εργασία. Δεν συμπεριλαμβάνονται σε αυτές τα ΝΠΔΔ και οι Ιδιωτικές Επιχειρήσεις τα οποία εκ παραλλήλου αναπτύσσουν δράσεις που απαιτούν την συνεισφορά εθελοντών.²⁴

Τέλος πρέπει να επισημανθεί ότι δεν υπάρχει κοινή ατζέντα και πολιτικές για τη προώθηση του εθελοντισμού, με αποτέλεσμα να παρατηρούμε ένα κατακερματισμένο δημόσιο λόγο σχετικά με το εθελοντικό κίνημα, ενώ η έλλειψη ενός ομοιόμορφου τρόπου καταγραφής, προσέγγισης και εννοιολόγησης του όρου οδηγεί σε παρανοήσεις και πιθανές ανακρίβειες.²⁵

2.2. Διεθνές πλαίσιο

Οι ανθρώπινες κοινωνίες ανέκαθεν καλούνταν να αντιμετωπίσουν αιφνίδια καταστροφικά φαινόμενα. Ο άνθρωπος σταδιακά έμαθε να κατανοεί τους κινδύνους, να τιθασει τους φόβους του και να αντιμετωπίζει τις συνέπειες των καταστροφικών φαινομένων. Στις μέρες μας όλο και συχνότερα η ανθρωπότητα καλείται να αντιμετωπίσει φυσικές και τεχνολογικές καταστροφές, καθώς και καταστάσεις εκτάκτων αναγκών.

Συνακόλουθα τις τελευταίες δεκαετίες έχει ενταθεί η συζήτηση γύρω από τις έννοιες της κοινωνίας των πολιτών και του εθελοντισμού και σε κάθε περίπτωση στη δυτική πολιτική σκέψη χαρακτηρίζεται από ερμηνευτικές συγκρούσεις. Τόσο οι φυσικές, όσο και οι τεχνολογικές καταστροφές εντείνουν την ανησυχία των ανθρώπων γεγονός που οδηγεί στο αυξανόμενο ενδιαφέρον για πρακτικές και δράσεις που στοχεύουν στην πρόληψη αλλά και την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων.

Οι σημερινές κοινωνίες καταβάλουν μεγάλες προσπάθειες, ώστε να θωρακιστούν σε περίπτωση καταστροφής. Οι προσπάθειες αυτές στοχεύουν τόσο στην δημιουργία επαρκών προληπτικών δομών, όσο και στη σύσταση φορέων διαχείρισης, μετριάζοντας έτσι στο βαθμό που είναι εφικτό τις συνέπειες, μέσα από σύγχρονα συστήματα πολιτικής προστασίας στα οποία η κοινωνία των πολιτών και ο εθελοντισμός έχουν σημαντικό ρόλο. Ανέκαθεν υπήρχε η έννοια του κινδύνου για τον πολιτισμό μας, αλλά μόλις πρόσφατα οι βιομηχανικές κοινωνίες άρχισαν να παράγουν μόνες

²³ <http://www.neagenia.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=1>

²⁴ <http://www.neagenia.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=1>

²⁵ Angermann A. & Sittermann B. (2010), Volunteering in the Member States of the European Union -Evaluation and Summary of Current Studies, Working Paper no. 5 of the Observatory for Sociopolitical Developments on Europe.<http://www.sociopoliticalobservatory.eu/uploads/tx_aebgppublications/Working_Papier_no_2_Observatory_Volunteering_in_the_EU_Overview.pdf>

τους κινδύνους με αποτέλεσμα να προκύψει και η έννοια του ρίσκου.²⁶

Ως τον Διαφωτισμό, η έννοια της πολιτικής κοινωνίας χρησιμοποιείται για να δηλώσει έναν συγκεκριμένο τύπο πολιτικής σχέσης (πολιτική σχέση που διέπεται από τον νόμο). Η αριστοτελική ερμηνεία της πολιτικής κοινωνίας κυριαρχεί και περιέχει όλες τις άλλες, ενώ ο Κικέρων αναφερόταν στην *societas civilis*. Την εποχή του Μεσαίωνα, η πολιτική κοινωνία διατηρεί αμετάβλητο αυτόν τον πολιτικό ορισμό, ωστόσο αντιτίθεται στη θρησκευτική κοινωνία., ενώ από τότε χρονολογείται και η συγκεκριμένη λαϊκή και κοσμική υποδήλωση του όρου. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, στην παράδοση αυτή, οι όροι "πολιτική κοινωνία" και "κράτος" σχεδόν συμπίπτουν.

Υπό αυτό το πρίσμα το ηθικό συναίσθημα που συνδέεται με την πολιτική κοινωνία είναι η πολιτική συνείδηση (*civisme*), δηλαδή, σύμφωνα με τη ρωμαϊκή παράδοση, η ανάληψη των καθηκόντων του πολίτη από τα μέλη της πολιτικής κοινωνίας. Από το 1750 περίπου, η σημασία του όρου σταδιακά αντιστρέφεται και από συνέχεια/ συμπλήρωμα της έννοιας του κράτους, αποκτά χαρακτηριστικά όλο και περισσότερο που την τοποθετούν απέναντι στο κράτος. Η ανερχόμενη αστική τάξη της εποχής επιχειρεί να χρησιμοποιήσει την έννοια για να ορίσει έναν αυτόνομο κοινωνικό χώρο (σε σχέση με την πολιτική σφαίρα), τον χώρο της αγοράς και της ιδιωτικής ζωής. Έτσι η ηθική αρετή που συνδέεται με τον χώρο αυτό δεν είναι πλέον η πολιτική συνείδηση (*civisme*), αλλά η αβροφροσύνη (*civiliti*), δηλαδή οι καλοί τρόποι, οι αρμόζουσες συμπεριφορές και η ευγένεια των ηθών στις δημόσιες και ιδιωτικές κοινωνικές σχέσεις.²⁷

Οι έννοιες της κοινωνίας των πολιτών και του εθελοντισμού περνώντας από διάφορες φάσεις εξέλιξης επηρεάστηκαν και επηρέασαν το διεθνές πλαίσιο μέσα στο οποίο έδρασαν. Το διεθνές πλαίσιο που ορίζει τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και τα πεδία δράσεων της κοινωνίας των πολιτών και του εθελοντισμού γενικότερα, συνεχώς μεταβάλλεται. Μπορεί οι ρίζες των δύο εννοιών να ανάγονται στις αρχές του 18ού αιώνα (με την ίδρυση των πρώτων μη κυβερνητικών οργανώσεων με στόχους την κατάργηση της δουλείας και την κατοχύρωση της θέσης των γυναικών), ωστόσο αφορούν σχετικά σύγχρονα κοινωνικά φαινόμενα, αφού μόλις στα τέλη του 20ου αιώνα αρχίζουν να μαζικοποιούνται οι φορείς τους και να πυκνώνουν οι δράσεις τους. Κατά το τέλος του 19ου αιώνα διαμορφώθηκαν στην Ευρώπη τα κοινωνικά δικαιώματα τα οποία οδήγησαν στην εμφάνιση του κοινωνικού κράτους του 20ού αιώνα. Η σημασία των κοινωνικών δικαιωμάτων για την ειρήνη, την πολιτική ελευθερία, την οικονομική δυναμική αλλά και την κοινωνική συνοχή είναι αδιαμφισβήτητη. Στο τέλος του προηγούμενου αιώνα παρατηρούνται ριζικές εξελίξεις, που μεταβάλλουν όχι μόνο την ουσία, αλλά και τις διαρθρώσεις της ζωής των

²⁶ Ulrich Beck (1992). *Risk Society, Towards a New Modernity*. London: Sage Publications. σ. 260

²⁷ http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/ces851-1999_ac_gr.pdf

ανθρώπων, δημιουργώντας την ανάγκη να αντιμετωπισθούν οι νέες προκλήσεις όπως η παγκοσμιοποίηση, αν και μένουν αναπάντητα πολλά ερωτήματα, σχετικά με τη μορφή και το περιεχόμενο των συντελούμενων μεταβολών. Επίσης πρέπει να επισημανθεί ότι αν και έχουν γίνει κάποια βήματα, ωστόσο παρατηρούνται πολλές ελλείψεις και αδυναμίες που αφορούν ζητήματα διαφάνειας.²⁸

Όλο τον 20ο αιώνα η εξέλιξη των τεχνολογιών σε κάθε τομέα (π.χ. Τηλεπικοινωνίες, αερομεταφορές κτλ) είχε καθοριστική συμβολή στην αλληλεπίδραση των κοινωνικών υποκειμένων τα οποία συμμετείχαν σε αυτούς τους οργανωμένους σε εθελοντική βάση μη κυβερνητικούς φορείς.

Το βέβαιο είναι ότι οι κοινωνία των πολιτών και ο εθελοντισμός σαν βασικό συστατικό στοιχείο ξεπερνούν τα όρια των εθνικών κρατών και προσεγγίζουν ολοένα και περισσότερο μια παγκοσμιοποιημένη αντίληψη για τις έννοιες της προσφοράς και την αλληλεγγύης. Η κοινωνία των πολιτών είναι μια δυναμική έννοια, που περιγράφει ταυτόχρονα μια κατάσταση και μια πράξη. Η πρώτη φορά που χρησιμοποιήθηκε ο όρος Κοινωνία των Πολιτών (ΚτΠ) ήταν το 1594 στην Αγγλία από το Richard Hooker, ενώ απαντάται στο Hobbes και στο Locke. Ο Ερνεστ Γκέλνερ μας πληροφορεί ότι «η Κοινωνία Πολιτών είναι ένα σύνολο ποικίλων μη κυβερνητικών θεσμών αρκετά ισχυρών ώστε να αντισταθμίζουν το κράτος και που ενώ δεν το εμποδίζουν να εκπληρώσει το ρόλο του ως εγγυητή της ειρήνης και διαιτητή μεταξύ μεγάλων συμφερόντων, μπορούν ωστόσο να το εμποδίσουν να κυριαρχήσει και να εκμηδενίσει το υπόλοιπο της κοινωνίας».²⁹

Σε περίοδο συντονισμένης και παρατεταμένης παγκόσμιας κρίσης του οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης, η οποία οδηγεί σε πρωτοφανή αναδιάρθρωση της παραγωγής η διαταραχή του οικονομικού κύκλου έχει καταλυτική επίδραση στις κοινωνίες. Μέσα σε τέτοιες συνθήκες η διεθνοποίηση της κοινωνίας των πολιτών και του εθελοντισμού συναντά αφενός την καχυποψία των εθνικών-κρατικών θεσμών, αφετέρου προκαλεί το ενδιαφέρον των νέων παγκοσμιοποιημένων οικονομικών και πολιτικών εξουσιών, οι οποίες επιζητούν τον προσεταιρισμό της κοινωνίας των πολιτών και του εθελοντισμού, ώστε να παγιώσουν τα συμφέροντα τους.³⁰

Η κοινωνία των πολιτών και ο εθελοντισμός του 21ου αιώνα που αποτελούν τον ενδιάμεσο χώρο μεταξύ κυβερνώντων και κυβερνημένων πρέπει αναγκαστικά να επιλέξουν ανάμεσα σε δύο εκ διαμέτρου αντίθετες εκδοχές: στη μετατροπή τους σε απλά μέσα τα οποία θα περιορίζονται στην λείανση των κοινωνικών αντιθέσεων με στόχο την κοινωνική αποσυμπύκνωση ή στην υιοθέτηση

²⁸ http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/ces851-1999_ac_gr.pdf

²⁹ Δεληγιάννης Αλέξανδρος, "Κοινωνία ποιών πολιτών; Όταν οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις χρησιμοποιούνται ως επίφαση συμμετοχικής δημοκρατίας", <http://www.greekhelsinki.gr/dikaiomatika/07/fakelos/koinwnia/05.htm>

³⁰ Δεληγιάννης Αλέξανδρος, "Κοινωνία ποιών πολιτών; Όταν οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις χρησιμοποιούνται ως επίφαση συμμετοχικής δημοκρατίας", <http://www.greekhelsinki.gr/dikaiomatika/07/fakelos/koinwnia/05.htm>

ριζοσπαστικών πολιτικών προταγμάτων πράγμα που αντικειμενικά θα οδηγήσει σε οριστική ρήξη τόσο με εθνικούς και κρατικούς θεσμούς, όσο και με τις νέες παγκοσμιοποιημένες οικονομικές και πολιτικές εξουσίες.³¹

Είναι φανερό πως ο εθελοντισμός είναι μια έννοια η οποία απασχολεί έντονα ακόμα και τους μεγαλύτερους διεθνείς οργανισμούς, ενώ ειδικά τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια τάση σύνδεσης του με την οικονομία και την αγορά ευρύτερα.³²

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) είχε κηρύξει το 2001 έτος εθελοντισμού (για περισσότερα βλ. ΟΗΕ 2001). Το «Ευρωπαϊκό Έτος Εθελοντισμού» είχε τέσσερις βασικούς στόχους σύμφωνα με το Διεθνές Δίκτυο Εθελοντών (2001): α) Την αναγνώριση των εθελοντών μέσω της περιγραφής και της ποσοτικής μέτρησης από το εκάστοτε Κράτος, της συμβολής που έχουν στην πρόοδο και στην ευημερία. β) Τη διευκόλυνση του εθελοντικού έργου είτε μέσω της αξιοποίησης των κρατικών υποδομών (π.χ. το Κράτος να παρέχει τις εκπαιδευτικές του υποδομές για τις δραστηριότητες ή την επιμόρφωση των εθελοντών), είτε με την παροχή «κινήτρων» όπως η φοροαπαλλαγή και η εναλλακτική στρατιωτική θητεία, είτε τέλος με τη νομική αναγνώριση των εθελοντών και τα συνακόλουθα αυτής οφέλη, όπως η ασφάλεια και η κοινωνική προστασία. γ) Τη δικτύωση και την αξιοποίηση των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ) έτσι ώστε να δημοσιοποιούνται οι βέλτιστες πρακτικές και να υπάρχει ανταλλαγή απόψεων και επιτευγμάτων σε επίπεδο δημοσίου λόγου. δ) Τέλος, η προώθηση του εθελοντικού ζητήματος με στόχο την αύξηση των εθελοντών και των ΜΚΟ και την ταυτόχρονη αύξηση του επαγγελματισμού και της ανταγωνιστικότητας των υπηρεσιών τους.³³

Είναι αξιοσημείωτος ο τρόπος που με τον οποίο ορίζεται ο εθελοντισμός στην ευρωπαϊκή - ηπειρωτική βιβλιογραφία, και πως ορίζεται η ίδια έννοια από τους υπερεθνικούς θεσμούς. Στην πρώτη περίπτωση ως εθελοντισμό ορίζουμε «...τη δραστηριότητα που αναπτύσσεται κατά τρόπο αυθόρμητο για σκοπούς αλτρουιστικούς από πολίτες, ατομικά ή διαμέσου οργανωμένων ή άτυπων σχημάτων στα οποία ανήκουν, προς το συμφέρον της κοινωνικής κατηγορίας της οποίας είναι μέλη ή τρίτων προσώπων ή της τοπικής, κρατικής ή διεθνούς κοινότητας - σε κάθε περίπτωση μάλιστα χωρίς σκοπό άμεσου ατομικού κέρδους».³⁴ Από τον παραπάνω ορισμό συμπεραίνουμε ότι υπάρχει ένα έντονο αξιακό πλαίσιο (αλτρουισμός και συμφέρον) μέσα στο οποίο δρα ο εθελοντής. Από την άλλη πλευρά ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), προκρίνει τρία κριτήρια επί των οποίων μπορεί να μετρηθεί και να οριοθετηθεί σε εθνικό επίπεδο ο εθελοντισμός. α) ο εθελοντής

³¹ http://www.huffingtonpost.gr/yiannis-yiannakis/-_5151_b_9726618.html

³² Μηλιός, Γ. (1997) «Φθίνουσα κερδοφορία και παρακμή του κράτους πρόνοιας. Σκέψεις για την αδυναμία μεταρρύθμισης του καπιταλισμού στη δεκαετία του 1990», *Θέσεις* 61, 1997.

³³ <http://www.worldvolunteerweb.org/>

³⁴ Βουτσάκης Β. (2004), «Εθελοντές και Κράτος: Σειρήνες της Σύμφυσης», στο Σωτηρόπουλος Α.Δ. (επιμ.) (2004), *Η Άγνωστη Κοινωνία Πολιτών*, Αθήνα: Ποταμός, σ. 37.

να μη στοχεύει στο οικονομικό όφελος, β) η διασφάλιση της «ελεύθερης βούλησης» του, γ) η αποκόμιση οφέλους και σε τρίτους εκτός από τον ίδιο τον εθελοντή.³⁵

Φαινομενικά δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά ανάμεσα στις δυο προσεγγίσεις, ωστόσο διαπιστώνουμε πως ενώ στον πρώτο ορισμό διακρίνεται ένα μεταϋλιστικό κίνητρο και όφελος, στη δεύτερη περίπτωση το προκρινόμενο όφελος αφορά σχεδόν αποκλειστικά τον οικονομικό παράγοντα. Επίσης πρέπει να σχολιαστεί ότι η μελέτη του ΟΗΕ (σε αντίθεση με ευρωπαϊκή - ηπειρωτική βιβλιογραφία) επιλέγει μια ποσοτική προσέγγιση του θέματος, στην οποία ο ορισμός του εθελοντισμού είναι περιγραφικός και μετρήσιμος.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) δεν έχει κάποιον επίσημο ορισμό για τον εθελοντισμό αφού δεν υπάρχει συγκεκριμένο νομοθετικό πλαίσιο εντός του οποίου να εννοιολογείται η εθελοντική δραστηριότητα. Εν τούτοις το «πνεύμα» με το οποίο διαμορφώνεται η έννοια του εθελοντισμού στην ΕΕ φαίνεται από τον τρόπο με τον οποίο το European Youth Forum (2013) οριοθετεί τα χαρακτηριστικά του εθελοντισμού τα οποία και παρουσιάζονται ως εξής:

Απαιτείται η ελεύθερη βούληση εκείνου που αναλαμβάνει μια εθελοντική δραστηριότητα και προϋποθέτει τη δέσμευση χρόνου και ενέργειας για δράσεις που ωφελούν τους άλλους και την κοινωνία, ενώ η εθελοντική δραστηριότητα γίνεται αμισθι. Επίσης η εθελοντική δραστηριότητα πρέπει να αφορά έναν μη κερδοσκοπικό σκοπό, ο οποίος αναλαμβάνεται κυρίως από έναν Μη Κυβερνητικό Οργανισμό, και δεν σχετίζεται άμεσα από κάποιο υλικό ή οικονομικό όφελος. Τέλος πρέπει η εθελοντική δραστηριότητα να μην υποκαθιστά την έμμισθη εργασία. Έχοντας τα παραπάνω ως προαπαιτούμενα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διακηρύττει πως «ο Εθελοντισμός μεταφράζει σε δράση τις θεμελιώδεις αρχές της δικαιοσύνης, της αλληλεγγύης, της ενσωμάτωσης και της ιδιότητας του πολίτη, στις οποίες στηρίζεται η Ευρώπη».³⁶

Σε όλους τους ορισμούς για το εθελοντισμό που αποτυπώθηκαν, υπάρχουν λεπτές διαφοροποιήσεις, αλλά κυρίως υπάρχουν ορισμένες βασικές κοινές αρχές γύρω από τις οποίες δομείται η έννοια του εθελοντισμού. Αυτές οι αρχές είναι: α) η παροχή μη αμειβόμενων υπηρεσιών, β) η επιδίωξη ωφέλειας για άλλους ανθρώπους ή για ολόκληρη την κοινωνία, γ) η ύπαρξη ελεύθερης βούλησης.

Στην εποχή της τέταρτης βιομηχανικής επανάστασης το δίπολο φύση - άτομο έχει ξεπεραστεί και έχει αντικατασταθεί από μια εκβιομηχανισμένη φύση. Κοινώς υφίσταται μια διπλή διάκριση της έννοιας του ρίσκου αφού από τη μια υπάρχει ο υπαρκτός κίνδυνος ενός εξωτερικού ρίσκου, δηλαδή ενός τυφώνα, ενός σεισμού κτλ., και από την άλλη υπάρχει το κατασκευασμένο ρίσκο που δημιουργείται από την επίδραση της εξελισσόμενης γνώσης πάνω στον κόσμο μας. Το

³⁵ http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=45

³⁶ http://europa.eu/youth/eu/article/46/1024_el

κατασκευασμένο ρίσκο αφορά κινδύνους για τους οποίους είτε έχουμε ελάχιστη ιστορική εμπειρία, είτε τους δημιουργεί η ανθρωπότητα (π.χ. το τσουνάμι που έπληξε πριν μερικά χρόνια την Ιαπωνία και δημιούργησε αλυσιδωτές αντιδράσεις προκαλώντας στο πυρηνικό ατύχημα της Φουκουσίμα). Η σύγκλιση του φυσικού κόσμου, του βιολογικού κόσμου και της πληροφορίας θα έχει βαθύτατες επιπτώσεις στα άτομα, στον τρόπο που ζουν, εργάζονται και καταναλώνουν. Η τέταρτη βιομηχανική επανάσταση θα έχει πρωτόγνωρες επιπτώσεις στις ζωές των ανθρώπων, ενώ οι κυβερνήσεις θα αποκτήσουν νέα εργαλεία αύξησης του ελέγχου επί των πολιτών τους και άσκησης της διακυβέρνησης. Ανεξάρτητα από τις τεράστιες δυνατότητες που δημιουργούνται με την τέταρτη βιομηχανική επανάσταση ο άνθρωπος θα επηρεαστεί άμεσα και ολοκληρωτικά.³⁷

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι το διεθνές πλαίσιο που δρουν και αλληλεπιδρούν οι δυνάμεις της κοινωνίας των πολιτών είναι ακόμη υπό διαμόρφωση, ενώ εθνικοί και διεθνικοί οργανισμοί ο καθένας για τους δικούς του λόγους και συμφέροντα επιχειρούν να οριοθετήσουν τα πεδία δράσης τόσο των ατομικοτήτων, όσο και των οργανώσεων που δραστηριοποιούνται μέσα από την κοινωνία των πολιτών.

2.3. Η κατάσταση στην Ελλάδα

Μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης ο κόσμος εισήλθε σε μια ρευστή εποχή που κυριαρχούν έντονες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές διεργασίες και ανακατατάξεις, οι οποίες αμφισβητούν παγιωμένες αντιλήψεις και πρακτικές, καθώς επιχειρούν να δώσουν απαντήσεις στις μεγάλες προκλήσεις των καιρών μας.

Η Ελλάδα ήταν μια από τις πρώτες χώρες που βίωσαν τις συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που ξέσπασε το 2008 και η οποία είχε πολλαπλασιαστικές αρνητικές επιπτώσεις συνδυαζόμενη με τα μακροχρόνια δομικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας.

Οι οικονομικοί δείκτες της χώρας έκτοτε ακολουθούν καθοδική πορεία, γεγονός που αποτυπώνεται και στη μείωση του ΑΕΠ. Αναλυτικότερα η Ελλάδα αποτελεί την μοναδική χώρα από τις 19 χώρες της Ευρωζώνης, αλλά και από τις 28 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που την περίοδο 2008-2016 το πραγματικό ΑΕΠ σημείωσε πρωτοφανή μείωση. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, την περίοδο 2008-2016 το πραγματικό ΑΕΠ της Ελλάδας παρουσίασε συνολική μείωση -29,5%, με συνέπεια το ονομαστικό ΑΕΠ (ή ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές) από 242 να συρρικνωθεί σε 175 δις ευρώ. Ωστόσο πρέπει να επισημανθεί ότι αν η ύφεση που διέρχεται η ελληνική οικονομία αποτυπωθεί σε όρους “εγχώριας τελικής ζήτησης”, τότε η συρρίκνωση της εσωτερικής οικονομικής δραστηριότητας ξεπέρασε το -35,5%. Αναμφίβολα, με κριτήριο την μεταβολή της εγχώριας τελικής δαπάνης σε καταναλωτικά και επενδυτικά αγαθά, το ρήγμα της ύφεσης της ελληνικής οικονομίας είναι αισθητά βαθύτερο απ’ ότι αυτό αντανακλάται στην

³⁷ <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=769887>

πτωτική τάση του ΑΕΠ.³⁸

Επίσης η κρίση έχει και έντονες κοινωνικές συνέπειες, με χαρακτηριστικότερη, ίσως την πτώση του βιοτικού επιπέδου. Αναλυτικότερα σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του ΟΟΣΑ. συνολικά 6,3 εκατ. Έλληνες βρίσκονται κάτω ή κοντά στο όριο της φτώχειας, κατέχοντας την τέταρτη χειρότερη θέση μεταξύ 35 χωρών του ΟΟΣΑ.³⁹

Ακόμη ένα χαρακτηριστικό δείγμα του μεγέθους των κοινωνικών επιπτώσεων που βιώνει η χώρα είναι και η αύξηση των μεταναστευτικών ροών εξαιτίας της εκτίναξης της ανεργίας (ειδικά η ανεργία των νέων ξεπερνά το 60%) προς το εξωτερικό και κυρίως προς τις χώρες της Ε.Ε με βασικότερες χώρες-υποδοχής την Γερμανία και την Βρετανία.⁴⁰

Κατά την εξέλιξη της κρίσης υπήρξαν στην Ελλάδα πολυάριθμες πρωτοβουλίες, ιδρυμάτων, συλλόγων, ΜΚΟ, εθελοντικών ομάδων και άτυπων δικτύων με σκοπό όχι μόνο την παροχή άμεσης κοινωνικής και υλικής βοήθειας (υπηρεσίες προς τους πολίτες), αλλά και την παροχή ευρύτερης στήριξης για την ανάδειξη των προβλημάτων για την επίλυση των οποίων δραστηριοποιούνται. Επιπρόσθετα αυτή η στήριξη επεκτάθηκε/αναβαθμίστηκε και στην άσκηση είτε πίεσης, είτε επιρροής στο πολιτικό σύστημα, ώστε τα προβλήματα να αναδειχτούν και σε πολιτικό επίπεδο με στόχο την εξεύρεση λύσεων.

Την περίοδο αυτή παρατηρείται ένα νέο κύμα ανάδυσης της κοινωνίας πολιτών λόγω της κρίσης, το οποίο προσθέτει νέο εμπειρικό υλικό στην διερεύνηση ζητημάτων που ξεκινούν από τη χαρτογράφηση του τομέα μεταξύ κράτους και αγοράς, τη σχέση του με το κράτος και την αγορά, και επεκτείνονται ως την ένταξη του στο ευρύτερο πλαίσιο οικονομικών και κοινωνικών μετασχηματισμών αλλά και εξετάζουν τη συμβολή της κοινωνίας πολιτών στην πραγμάτωση της κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη.

Οι φορείς οι οποίοι προσφέρουν βοήθεια και αλληλεγγύη δεν περιορίζονται μόνο στις τυπικές, γνωστές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), οι οποίες φέρουν κάποια νομική μορφή (π.χ. σωματεία, αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες ή επιτροπές εράνων) και ήταν γνωστές ήδη πριν από την κρίση, αλλά περιλαμβάνουν και νέα συλλογικά μορφώματα (με τη μορφή δικτύων ή χαλαρά συνδεδεμένων ομάδων πολιτών), τα οποία αποτελούνται από πολίτες που δεν έχουν αναγνωριστεί και πολλά από αυτά ούτε επιδιώκουν να αναγνωριστούν, από νομική άποψη, ως τυπικές οργανώσεις. Η δράση αυτών των δικτύων δείχνει μια τάση απεξάρτησης και αποστασιοποίησης αυτών των φορέων από το κράτος, το οποίο έτσι και αλλιώς έχει αρχίσει να αποσύρεται από την παροχή κοινωνικής προστασίας προς τους πιο αδύναμους.

Στην Ελλάδα μέχρι πρότινος (πριν την κρίση) ο εθελοντισμός ήταν γνωστός κυρίως στον χώρο της

³⁸ <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1116999/ekt-meiosi-kata-03-tou-aep-tis-elladas-to-2016-auksisi-25-to-2017>

³⁹ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Income_distribution_statistics/el

⁴⁰ <http://www.kathimerini.gr/857036/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/me-ptyxio-7-stoys-10-ellhnes-metanastes>

υγείας και της κοινωνικής πρόνοιας, της θρησκείας και των σπορ, και πολύ λιγότερο, ιδιαίτερα από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, στον χώρο του περιβάλλοντος και της δασοπροστασίας, της αντιμετώπισης των φυσικών καταστροφών, της ανεργίας και του κοινωνικού αποκλεισμού, της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των μεταναστευτικών και μειονοτικών ζητημάτων, του πολιτισμού και της εκπαίδευσης, της πολιτικά ανεξάρτητης προαγωγής ιδεών.

Στην χώρα μας η συσχέτιση των κρίσεων και της δραστηριοποίησης των πολιτών στο πεδίο της κοινωνικής αλληλεγγύης-φροντίδας-πρόνοιας έχει μια ιστορική διαδρομή η οποία αφορά την αντιμετώπιση τόσο καταστάσεων έκτακτης κοινωνικής ανάγκης λόγω πολέμων και ταραγμένων πολιτικών περιόδων όσο και σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών. Επίσης πρέπει να επισημανθεί ότι ο εθελοντικός τομέας εμφανιζόταν και εμφανίζεται με ποικίλες μορφές (ιδρύματα, σωματεία, σύλλογοι, επιτροπές εράνων, ευεργεσίες), ενώ συνέβαλε και συμβάλλει στην κάλυψη αναγκών άμεσης κοινωνικής παρέμβασης σε διάφορες περιπτώσεις (π.χ. έλευση προσφυγικών κυμάτων, φυσικές καταστροφές όπως οι πλημμύρες της δεκαετίας του '60, οι σεισμοί του 1999, οι πυρκαγιές του 2007).

Από τα ειδικά ευρωβαρόμετρα (περίοδος αναφοράς Δεκέμβριος 2004 μέχρι Απρίλιο-Μάιο 2011), προκύπτει ότι η Ελλάδα διαθέτει διαχρονικά ένα από τα υψηλότερα ποσοστά πληθυσμού που θεωρεί ότι ο εθελοντισμός είναι σημαντικός, με ειδικότερη έμφαση στα επιμέρους πεδία εθελοντισμού να αναφέρονται στο περιβάλλον (50% έναντι μέσου όρου 2% στην ΕΕ-27), στην κοινωνική αλληλεγγύη και ανθρωπιστική βοήθεια (43% έναντι 37% στην ΕΕ-27) και στην υγειονομική φροντίδα (36% έναντι 32% στην ΕΕ-27).⁴¹

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα ανωτέρω στοιχεία αφορούν την περίοδο πριν η ελληνική κοινωνία βιώσει βαθύτερα τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης, ενώ δεν περιλαμβάνουν την περίοδο κατά την οποία ξεκίνησε η προσφυγική κρίση. Επίσης τα στοιχεία αναφέρονται μόνο στον οργανωμένο εθελοντισμό, δηλαδή τον τυπικό εθελοντισμό (σωματεία, ιδρύματα, αστικών μη κερδοσκοπικών εταιρειών, ποικίλων ΜΚΟ) και δεν αποτυπώνουν τις τάσεις των άτυπων δικτύων κοινωνικής αλληλεγγύης που δραστηριοποιούνται πέρα από την οικογένεια και το νοικοκυριό και ασφαλώς πέρα από το κράτος και την αγορά.

Το διάστημα 1997-1999 καταγράφονται συνολικά 2.400 εθελοντικές οργανώσεις στο πεδίο της κοινωνικής φροντίδας, πολλές από τις οποίες δεν ακολουθούν την αυστηρά θεσμοποιημένη μορφή του εθελοντισμού.⁴² Επίσης σε μελέτη του 2006 η οποία περιορίζεται στην καταγραφή των τυπικών εθελοντικών οργανώσεων ο «σκληρός πυρήνας» του εθελοντισμού κοινωνικής προστασίας αριθμεί 224 οργανώσεις (σε σύνολο 618 μη κυβερνητικών οργανώσεων κοινωνικής

⁴¹ European Commission (2012), *Statistical Annex to European Economy*, Autumn 2012, Brussels: EC

⁴² Παναγιωτίδου, Ε. (1999), *Η κοινωνία των εθελοντών*, Αθήνα: Ένωση Πολιτών για την Παρέμβαση και στο: <http://www.paremvassi.gr/volunteers.htm> (πρόσβαση: 28 Ιουνίου 2006).

προστασίας) με 62.000 εγγεγραμμένα μέλη, 5.500 ενεργούς εθελοντές, και 35.000 εξυπηρετούμενα άτομα.⁴³

Ακόμη πρέπει να παρουσιαστούν τα στοιχεία που προέκυψαν από έρευνα του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου σε συνεργασία με άλλους φορείς, η οποία είχε ως στόχο την καταγραφή των ΜΚΟ στο πλαίσιο του προγράμματος «Θαλής». Η έρευνα κατάγραψε σε όλη τη χώρα 422 οργανώσεις, αστικές μη κερδοσκοπικές εταιρείες και σωματεία με κοινωφελές έργο, οι οποίες διαθέτουν οργανωτική αυτονομία και διοικητικές δομές, παρουσιάζουν χρονική διάρκεια (έχουν κλείσει 2 οικονομικές χρήσεις) και σημαντικό αριθμό επωφελούμενων, ενώ η δράση τους ξεπερνά γεωγραφικά τα όρια της γειτονιάς.

Εξ αυτών στη διαδικασία προθυμοποιήθηκαν να συμμετάσχουν 189 οργανώσεις και από αυτές την έρευνα έφεραν εις πέρας 157 οργανώσεις, δηλαδή το 37% του συνόλου. Όσοι δεν εκδήλωσαν ενδιαφέρον επικαλέστηκαν τη μη ύπαρξη διαθέσιμων στοιχείων (38%), την αδυναμία συμμετοχής λόγω φόρτου εργασίας (43%), αλλά και την αντίθεση στην όλη διαδικασία (19%). Οι τελικοί συμμετέχοντες ήταν 90 σωματεία (57%) και 67 μη κερδοσκοπικές εταιρείες (43%).⁴⁴

Στα πλαίσια της έρευνας ζητήθηκε από τις οργανώσεις να προσδιορίσουν το αντικείμενο των ενδιαφερόντων τους. Από τις απαντήσεις προέκυψε ότι τα 2/3 δραστηριοποιούνται σε έως 3 τομείς, ενώ 6 οργανώσεις απάντησαν ότι είναι ενεργές σε 8 διαφορετικούς τομείς. Αναλυτικότερα 111 ασχολούνται με την κοινωνική αλληλεγγύη και ένταξη, 100 με την υγεία, πρόνοια, σίτιση και στέγαση, 69 με εκπαίδευση, κατάρτιση και εργασιακά δικαιώματα, 59 με ανθρώπινα δικαιώματα και θέματα φύλου, κ.ά..

Από το 2011 έως το 2013, έτη που περιλαμβάνει η μελέτη, οι 2.090 μισθωτοί απασχολούμενοι σε αυτές τις οργανώσεις το 2011, έγιναν 4.109 το 2012 και «παγιώθηκαν» σε 4.016 το 2013. Αντιστοίχως, έχει γιγαντωθεί και ο αριθμός των εθελοντών, πολλοί εκ των οποίων μπορεί να προσφέρουν εργασία σε πάνω από μία οργάνωση. Αυτοί στις υπό μελέτη οργανώσεις έφταναν τους 14.577 το 2011, έγιναν 15.540 το 2012 και «εκτινάχθηκαν» στους 19.869 το 2013.⁴⁵

Για την αξιολόγηση των οργανώσεων εξετάστηκαν τρία κριτήρια: η αποτελεσματικότητα, η οργάνωση και η διαφάνεια. Η τελική βαθμολογία κρίνεται ιδιαίτερα ενθαρρυντική: 22 οργανώσεις έλαβαν 4 αστέρια, 87 τρία και 48 δύο αστέρια.⁴⁶

Επίσης σύμφωνα με την μελέτη με τίτλο *Χαρτογραφώντας την κοινωνία πολιτών στην Ελλάδα σήμερα: προβλήματα και προοπτικές* που δημοσιεύτηκε στην *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*,

⁴³Πολυζωίδης, Π. (2006), *Εθελοντισμός στην κοινωνική προστασία*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

⁴⁴greekcivilsocietynetwork.wordpress.com.

⁴⁵greekcivilsocietynetwork.wordpress.com.

⁴⁶greekcivilsocietynetwork.wordpress.com.

143 Β', 2014, 33-53, υπάρχουν συνολικά 263 ΜΚΟ , από τις οποίες οι 201 είναι ενεργές (έχουν αναλάβει δηλαδή μέσα στα δύο τελευταία έτη κάποια δράση). Καταγράφηκαν αρκετές ΜΚΟ , οι οποίες είτε παρέμεναν ανενεργές προσωρινά και βρίσκονταν υπό αναδιάρθρωση, είτε άλλες που ενδεχομένως βρίσκονταν στα πρόθυρα διάλυσης. Όλες τις οργανώσεις διαχωρίστηκαν σε 12 κατηγορίες ανάλογα με τη θεματολογία των δράσεών τους.⁴⁷

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Κατηγορίες ΜΚΟ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΦΟΡΕΑ	ΠΛΗΘΟΣ ΜΚΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ-ΔΕΙΦΟΡΙΑ	46	17,5%
ΥΓΕΙΑ-ΠΡΟΝΟΙΑ	43	16,3%
ΝΕΟΛΑΙΑ-ΠΑΙΔΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ	35	13,3%
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ	23	8,7%
ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	22	8,4%
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ	22	8,4%
ΕΡΕΥΝΑ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	18	6,8%
ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	17	6,5%
ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ-ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ-ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ	11	4,2%
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΔΡΑΣΗ	10	3,8%
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ-ΤΕΧΝΕΣ	10	3,8%
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ	6	2,3%
ΣΥΝΟΛΟ	263	100,0%

Πηγή: Χαρτογραφώντας την κοινωνία πολιτών στην Ελλάδα σήμερα: προβλήματα και προοπτικές Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 143 Β', 2014, 33-53

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Κατηγορίες ενεργών ΜΚΟ

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΦΟΡΕΑ	ΠΛΗΘΟΣ ΕΝΕΡΓΩΝ ΜΚΟ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ-ΔΕΙΦΟΡΙΑ	38	18,9%
ΥΓΕΙΑ-ΠΡΟΝΟΙΑ	34	16,9%
ΝΕΟΛΑΙΑ-ΠΑΙΔΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ	31	15,4%
ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	16	8,0%
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ	14	7,0%
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ	13	6,5%
ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	13	6,5%
ΕΡΕΥΝΑ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	12	6,0%
ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ-ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ-ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ	11	5,5%
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ-ΤΕΧΝΕΣ	8	4,0%
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΔΡΑΣΗ	6	3,0%
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ	5	2,5%
ΣΥΝΟΛΟ	201	100,0%

⁴⁷Η έρευνα συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ). Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ . Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Πηγή: Χαρτογραφώντας την κοινωνία πολιτών στην Ελλάδα σήμερα: προβλήματα και προοπτικές
Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 143 Β', 2014, 33-53

Στον Πίνακα 1 βλέπουμε το σύνολο των οργανώσεων, ενώ στον Πίνακα 2 περιέχονται μόνο οι ενεργές διαχωρισμένες σε κατηγορίες. Τα μεγαλύτερα ποσοστά καταλαμβάνουν οι ΜΚΟ που ασχολούνται με το περιβάλλον και την αειφορία, την υγεία και την πρόνοια και, τη νεολαία και τη παιδική προστασία. Σε γενικές γραμμές, τα στοιχεία δείχνουν ότι οι ΜΚΟ αποτελούν ένα σαφώς μικρότερο τμήμα του «τρίτου τομέα», ανεξάρτητα από την όποια διαχειριστική επάρκεια ή γενικότερη ικανότητα που ορισμένες έχουν στην ανάληψη δράσεων. Αυτό ισχύει και σε άλλες χώρες και δεν αποτελεί εγχώρια ιδιαιτερότητα.

Επίσης στην ίδια έρευνα παρουσιάστηκαν στοιχεία σχετικά με τη γεωγραφική διασπορά των ενεργών ΜΚΟ

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
Γεωγραφική διασπορά των ενεργών ΜΚΟ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΑ	ΠΛΗΘΟΣ ΦΟΡΕΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	140	69,65%
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	30	14,93%
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	9	4,48%
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	8	3,98%
ΚΡΗΤΗ	5	2,49%
ΝΗΣΙΑ ΙΟΝΙΟΥ	3	1,49%
ΗΠΕΙΡΟΣ	1	0,50%
ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ	3	1,49%
ΘΡΑΚΗ	2	1,00%
ΣΥΝΟΛΟ	201	100,00%

Πηγή:Χαρτογραφώντας την κοινωνία πολιτών στην Ελλάδα σήμερα: προβλήματα και προοπτικές
Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 143 Β', 2014, 33-53

Από την ανάλυση των στοιχείων προκύπτει ότι περισσότερο από τα 2/3 των ενεργών ΜΚΟ, δραστηριοποιούνται στην Στερεά Ελλάδα και ακολουθεί η Μακεδονία. Μάλιστα πρέπει να επισημανθεί ότι η πλειονότητα των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην Στερεά Ελλάδα έχουν ως πεδίο δράσης τους την Αθήνα και ειδικότερα περιοχές του κέντρου της πρωτεύουσας.

Συμπερασματικά ο χώρος του εθελοντισμού στην χώρα μας αποτελείται από φορείς όπως ΜΚΟ , εθελοντικά δίκτυα, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις και σωματεία, φορείς αλληλεγγύης, συλλόγους που ασχολούνται με διάφορα τοπικά θέματα, θρησκευτικές οργανώσεις, πολιτισμικούς φορείς, φιλανθρωπικά ιδρύματα, φορείς διεθνούς βοήθειας, κ.λπ.

Επίσης, πέρα από αυτές τις οργανωτικές μορφές υπάρχουν και τα άτυπα δίκτυα κοινωνικής αλληλεγγύης που σχετίζονται περισσότερο με αυτόνομες συλλογικές δράσεις πολιτών, με τα κοινωνικά κινήματα και τις κινήσεις πολιτών σε επίπεδο γειτονιάς και πόλης.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα ασχοληθούμε ειδικότερα με το ρόλο της Κοινωνίας των πολιτών στο μεταναστευτικό και τους εμπλεκόμενους φορείς στην διαχείριση του μεταναστευτικού, ενώ θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε τόσο τα θετικά, όσο και τα αρνητικά χαρακτηριστικά που εμφανίζουν στην δράση τους.

Κεφάλαιο 3ο

πηγή: <http://news247.gr/eidiseis/kosmos/news/ploio-gemato-metanastes-vythisthke-anoixtaths-livuhs.3634410.html>

3.1. Εμπλεκόμενοι φορείς στην διαχείριση του μεταναστευτικού

Το φαινόμενο της μετανάστευσης αναδεικνύεται σε ένα από τα σοβαρότερα ζητήματα των σύγχρονων κοινωνιών, ενώ έχει άμεση συνάρτηση με πλήθος παραμέτρων, που αφορούν τις κοινωνίες υποδοχής, τους θεσμούς αυτών και τις ιδιαιτερότητες των ιδίων των πολιτών τρίτων χωρών.

Ενδεικτικό είναι ότι σύμφωνα με την Παγκόσμια Έκθεση για τη Μετανάστευση το 2012 (πριν ξεσπάσουν οι μεγάλες μεταναστευτικές ροές) υπήρχαν περίπου 250 εκατομμύρια νόμιμοι και παράνομοι μετανάστες σε όλο τον κόσμο. Αυτό το μέγεθος αντιπροσωπεύει μια αύξηση σχεδόν 50 εκατομμυρίων κατά την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα και έναν υπερ-διπλάσιο αριθμό μεταναστών από το έτος 1980.⁴⁸

Τις επόμενες δεκαετίες αναμένεται να μεταβληθούν τα χαρακτηριστικά της διεθνούς μετανάστευσης εξαιτίας, τόσο των επιπτώσεων της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, όσο και των

⁴⁸ <http://www.statistics.gr/immigration-data>

δημογραφικών αλλαγών, της κλιματικής αλλαγής, της πολιτικής αστάθειας, των εμπόλεμων συρράξεων καθώς και των νέων διεθνών πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δυναμικών γενικότερα.

Η χώρα μας από χώρα αποστολής μεταναστών στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα προς τις υπερπόντιες χώρες και στη μεταπολεμική περίοδο προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, σταδιακά μετά τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές ανακατατάξεις στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης μετατράπηκε σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Έτσι η ελληνική κοινωνία και πολιτεία για πρώτη φορά βρέθηκαν αντιμέτωπες με μεγάλες εισροές μεταναστών από τις γειτονικές βαλκανικές χώρες και τις δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, καθώς και από χώρες της Αφρικής και της Ασίας. Η χώρα μας παρά τη δυσμενή οικονομική συγκυρία που βιώνει συνιστά χώρα έντονου μεταναστευτικού ενδιαφέροντος, ενώ τα στατιστικά στοιχεία των διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών στην επικράτεια είναι σε υψηλά επίπεδα

Στον παρακάτω πίνακα αποτυπώνεται ο νόμιμος πληθυσμός μεταναστών στην Ελλάδα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Νόμιμος Πληθυσμός Μεταναστών στην Ελλάδα στις 21-04-2013

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΑΘΡΟΙΣΜΑ
Απασχόληση	69875
Λοιπά	140235
Οικογενειακή επανένωση	189997
Σπουδές	5199
Γενικό Άθροισμα	405306

Πηγή: Γενική Γραμματεία Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής, Υπουργείο Εσωτερικών, 2013

Η ένταξη των μεταναστών στον κοινωνικό ιστό, αλλά και στην οικονομική διαδικασία πρέπει να στοχεύει σε δράσεις, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές. Είναι επιτακτική η ανάγκη της ένταξης αυτών των ανθρώπων στην αγορά εργασίας και γενικότερα στις δομές της κοινωνίας, καθώς και η ένταξη τους στις αρχές και το αξιακό πλαίσιο της Ελληνικής Δημοκρατίας ως κράτους δικαίου και κράτους του ευρωπαϊκού πολιτισμικού πλαισίου, ώστε να διατηρηθεί η κοινωνική συνοχή.

Τα ζητήματα που προκύπτουν για την επιτυχή πορεία αυτής της διαδικασίας είναι πολλά, ωστόσο τρία είναι τα σημαντικότερα:

A) Η ορθολογική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών

B) Η διαχείριση της νόμιμης μετανάστευσης με βάση τις ανάγκες της αγοράς εργασίας

Γ) Η ομαλή κοινωνική και πολιτισμική ενσωμάτωση των νόμιμων μεταναστών, βάσει των αρχών και του αξιακού πλαισίου της Ελληνικής Δημοκρατίας.

Ακόμη πρέπει να επισημανθεί ότι η μεταναστευτική πολιτική πρέπει να αφορά αφενός την πολιτική ρύθμισης και ελέγχου της μετανάστευσης, αφετέρου την πολιτική ενσωμάτωσης των μεταναστών. Επίσης πρέπει να γίνει κατανοητό ότι όσο αυξάνονται τα μεταναστευτικά ρεύματα προς τη χώρα, τόσο σημαντικότερη είναι η ανάγκη για την εγκαθίδρυση μιας αξιόπιστης διαδικασίας άσυλου ως μέρους ενός συνολικού συστήματος διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών, το οποίο θα εξασφαλίζει και τους πρόσφυγες από τους κινδύνους στη χώρα καταγωγής τους αλλά και τη χώρα από τυχόν κατάχρηση της διαδικασίας αυτής από οικονομικούς μετανάστες. Η διαδικασία αυτή θα πρέπει να παρέχει όλες εκείνες τις αναγκαίες εγγυήσεις και προϋποθέσεις, ώστε να χορηγείται άσυλο ή επικουρική προστασία σε όλους όσοι το δικαιούνται πραγματικά και σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης στην χώρα μας, όπως σημειώνεται στην Εθνική Στρατηγική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών, της Γενικής Γραμματείας Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής του Υπουργείου Εσωτερικών, η οποία δημοσιεύτηκε στις 23-04-2013, παρουσιάζει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Όπως αναφέρει η έκθεση << Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ελληνικού μεταναστευτικού τοπίου είναι η κυρίαρχη παρουσία μιας συγκεκριμένης εθνοτικής ομάδας σε σχέση με το σύνολο του μεταναστευτικού πληθυσμού. Στον ελληνικό μεταναστευτικό χάρτη, οι Αλβανοί αποτελούν την πλειονότητα των νομίμως διαμενόντων πολιτών τρίτων χωρών. Αυτό το ιδιαίτερο στοιχείο τείνει να διαφοροποιεί την Ελλάδα σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες και τους αντίστοιχους μεταναστευτικούς πληθυσμούς. Οι υπόλοιπες σημαντικές μεταναστευτικές κοινότητες της χώρας προέρχονται κυρίως από την Ανατολική Ευρώπη και τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ, ενώ υπάρχουν και κοινότητες μεταναστών προερχόμενες από την Ασία, τη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή.

Σε γενικές γραμμές, το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών στη χώρα είναι νεότερης ηλικίας και τείνουν να έχουν περισσότερα παιδιά σε σχέση με τους γηγενείς. Είναι αναμενόμενο ότι όσο περισσότερο οι μετανάστες εντάσσονται στην ελληνική κοινωνία τόσο τα επίπεδα γονιμότητάς τους θα αρχίσουν να εξισώνονται με εκείνα των γηγενών. Μεγάλες διαφοροποιήσεις παρατηρούνται σε σχέση με το φύλο μεταξύ των διαφόρων μεταναστευτικών ομάδων. Ορισμένες μεταναστευτικές κοινότητες αποτελούνται σχεδόν εξ ολοκλήρου από άνδρες (π.χ. Μπαγκλαντές, Ινδία) ενώ άλλες κυριαρχούνται από γυναίκες (π.χ. Μολδαβία, Φιλιππίνες). Οι έμφυλες αυτές διαφοροποιήσεις προφανώς οφείλονται στη διάρθρωση και τις ανάγκες της ελληνικής αγοράς εργασίας, στον προσωρινό χαρακτήρα των μετακινήσεων, στα αρχικά στάδια εγκατάστασης στη χώρα κτλ. Τέλος, εμφανίζονται ομάδες που χαρακτηρίζονται από μια μεταξύ των δυο φύλων ισορροπία, γεγονός που

μαρτυρά μια τάση μονιμότερης εγκατάστασης.

Η χωρική εγκατάσταση των μεταναστευτικών ομάδων στη χώρα ακολουθεί το παράδειγμα άλλων ευρωπαϊκών κρατών, οι οποίες χαρακτηρίζονται από μορφές αστικής συγκέντρωσης. Υπό το πρίσμα αυτό, η μετανάστευση εμφανίζεται ως μια κατεξοχήν αστική υπόθεση καθώς η μεγάλη ζήτηση για υπηρεσίες και ανειδίκευτη εργασία προσελκύει τους μετανάστες στις πόλεις και τα αστικά κέντρα. Στην περίπτωση της Ελλάδας, σε ένα βαθμό, φαίνεται να ισχύει το ίδιο. Η περιφέρεια Αττικής αποτελεί τον τόπο εγκατάστασης για μεγάλο μέρος μεταναστευτικού πληθυσμού ενώ η μεγαλύτερη συγκέντρωση πληθυσμού παρατηρείται στον Δήμο Αθηναίων.

Η χωρική συγκέντρωση των μεταναστευτικών ομάδων σε συγκεκριμένα σημεία των αστικών κέντρων δημιουργεί προκλήσεις ως προς την πολιτική ένταξης τους αλλά ταυτόχρονα και ευκαιρίες ως προς την δυνατότητα εφαρμογής στοχευμένων δράσεων. Πέραν της Αττικής, μεγάλες συγκεντρώσεις μεταναστών παρατηρούνται σε άλλα αστικά κέντρα (π.χ. Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο), σε τουριστικούς προορισμούς (π.χ. Ζάκυνθος, Μύκονος) αλλά και ορεινές περιοχές που γειτνιάζουν με σημαντικές χώρες προέλευσης (π.χ. ορεινά χωριά στα σύνορα με την Αλβανία). Τέλος, σημαντική παρουσία μεταναστών εμφανίζεται και σε αγροτικές περιοχές καθώς η αγροτική παραγωγή στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στη μεταναστευτική εργασία.⁴⁹

Έτσι ήταν η κατάσταση μέχρι το τέλος του 2014, ωστόσο μετά την νέα μεταναστευτική κρίση που ξέσπασε το 2015 νέα δεδομένα έρχονται για να κάνουν το μεταναστευτικό ζήτημα ακόμη πιο πολύπλοκο.

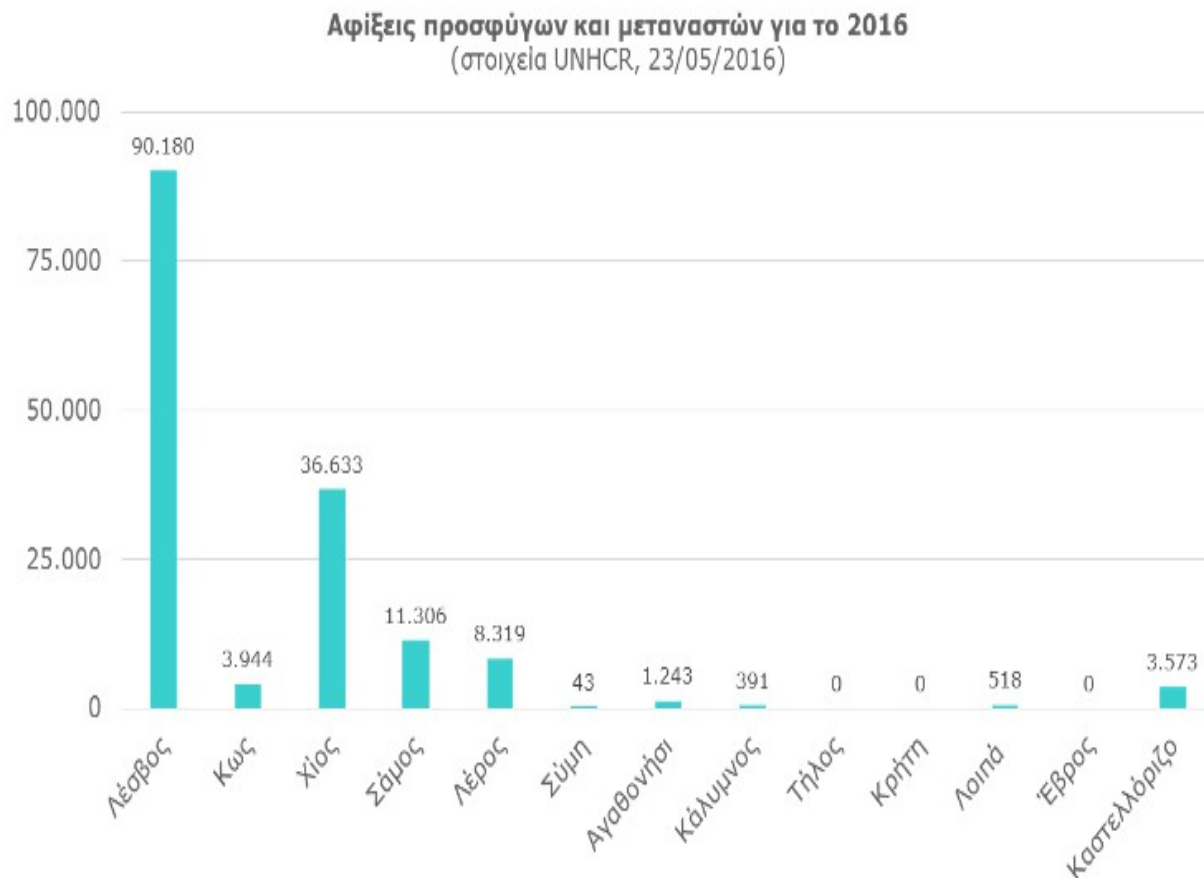
Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, περίπου 850.000 πρόσφυγες και μετανάστες έφτασαν στην Ελλάδα, το 2015, (από 41.000 περίπου το 2014) κυρίως μέσω των θαλάσσιων συνόρων με την Τουρκία. Μεταξύ αυτών το 59% ήταν Σύροι, το 24% Αφγανοί και το 8% Ιρακινοί. Κατά τη διάρκεια του 2015, οι ροές προσφύγων και μεταναστών κορυφώθηκαν το μήνα Οκτώβριο όταν και ανήλθαν σε 210.824 ενώ τους επόμενους μήνες μειώθηκαν σε 136.827 το Νοέμβριο και 103.338 το Δεκέμβριο. Κατά μέσο όρο, οι ημερήσιες αφίξεις προσφύγων και μεταναστών για το 2015 ανήλθαν σε 4.560 το Νοέμβριο και 3.333 το Δεκέμβριο, αντανakλώντας τις σχετικά ήπιες καιρικές συνθήκες, με τις περισσότερες να καταγράφονται στο νησί της Λέσβου. Για το τρέχον έτος, από τα μέχρι σήμερα στοιχεία (πηγή: UNHCR, 23/05/2016) οι αφίξεις προσφύγων/ μεταναστών ανέρχονται σε 156.150.

Ο παρακάτω πίνακας αφορά τις αφίξεις προσφύγων και μεταναστών για το 2016, ενώ παρουσιάζει και τα σημεία εισόδου.

⁴⁹<http://www.gscp.gr/ggpp/site/home/ws.csp>

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Σημεία εισόδου

Πηγή: ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΚΕΔΕ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΔΡΑΣΕΩΝ «Σχέδιο θέσεων για την διαχείριση του μεταναστευτικού προβλήματος από τους Δήμους της χώρας», Ιούνιος 2016.

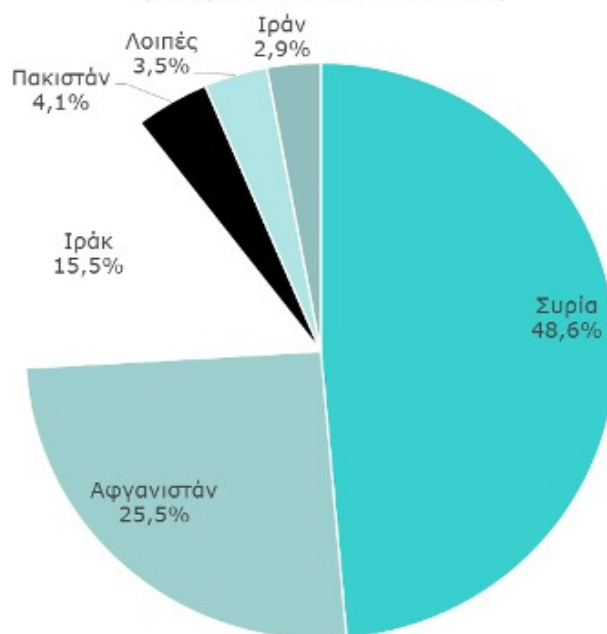
Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι από τις 156.150 αφίξεις προσφύγων/ μεταναστών το 58% περίπου καταγράφεται στο νησί της Λέσβου. Πρέπει να αναφερθεί ότι από αυτούς το 40% είναι άνδρες, το 21% γυναίκες και το 38% παιδιά. Επίσης δεύτερη κατά σειρά πύλη εισόδου είναι το νησί της Χίου στο οποίο εισήλθε περίπου το 24% του συνολικού προσφυγικού/μεταναστευτικού ρεύματος, ενώ ακολουθούν Σάμος, Λέρος, Κω, Καστελόριζο. Τέλος πρέπει να σχολιαστεί ότι όπως προκύπτει από τα παραπάνω στοιχεία οι προσφυγικές/μεταναστευτικές ροές από τον Έβρο ήταν μηδενικές.

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται οι χώρες προέλευσης προσφύγων και μεταναστών για το 2016

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Χώρες προέλευσης

Χώρες προέλευσης προσφύγων και μεταναστών για το 2016
(στοιχεία UNHCR, 23/05/2016)

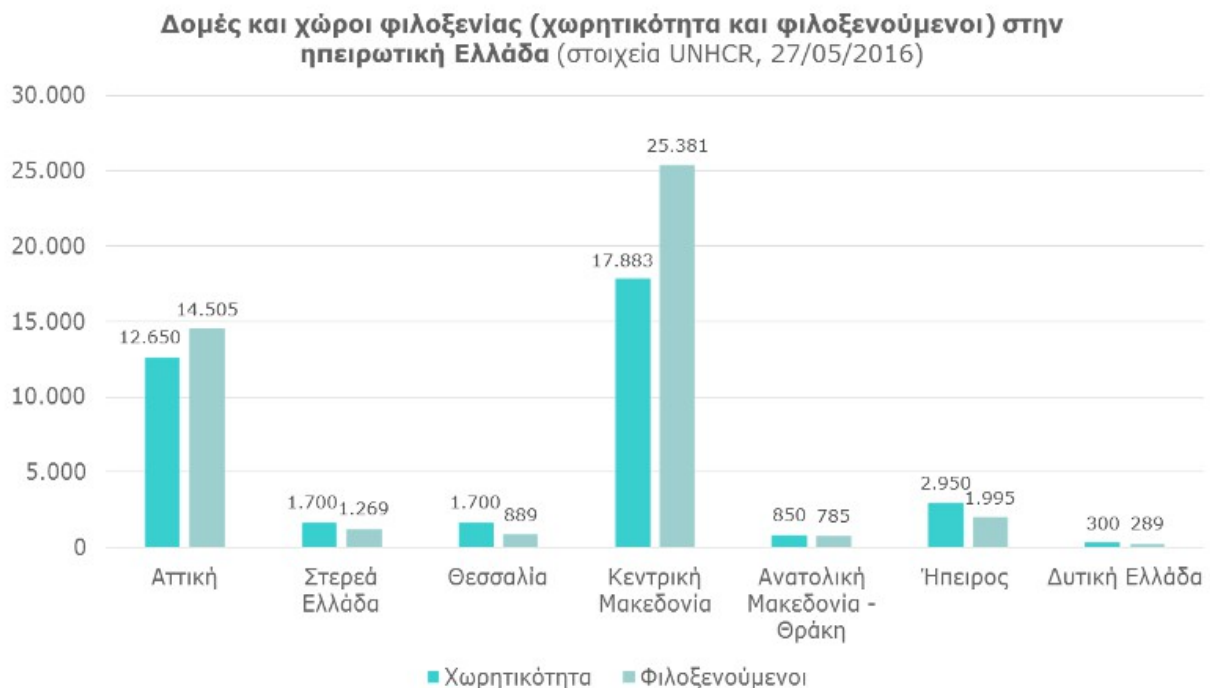
Πηγή: ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΚΕΔΕ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΔΡΑΣΕΩΝ «Σχέδιο θέσεων για την διαχείριση του μεταναστευτικού προβλήματος από τους Δήμους της χώρας», Ιούνιος 2016.

Από τα στοιχεία προκύπτει ότι σχεδόν το 1/2 των προσφύγων/μεταναστών προέρχονται από την Συρία και το 1/4 από το Αφγανιστάν, ενώ σχετικά υψηλό είναι και το ποσοστό των Ιρακινών (15,5). Η ελληνική πολιτεία σε συνεργασία με την ΕΕ, αλλά και με τοπικούς και διεθνείς φορείς έχει δημιουργήσει δομές και χώρους φιλοξενίας για να καλύψει την ανάγκες όλων αυτών των ανθρώπων σε στέγαση και σίτιση.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες (27/05/2016), στην Ελλάδα λειτουργούν πενήντα τέσσερις (54) δομές και χώροι φιλοξενίας προσφύγων και μεταναστών στις οποίες διαμένουν 53.293 άτομα. Από αυτές επτά (7) λειτουργούν στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου (Λέσβο, Χίο, Σάμο, Λέρο και Κω) εκ των οποίων οι δύο (2) είναι άτυπες δομές (Ρόδο, Κάλυμνο) και 47 στην ηπειρωτική Ελλάδα. Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία, οι συνθήκες που επικρατούν σε ορισμένους από τους χώρους φιλοξενίας υπολείπονται σημαντικά των ελάχιστων προδιαγραφών και σε αρκετές περιπτώσεις ο αριθμός των φιλοξενουμένων υπερβαίνει σημαντικά τη χωρητικότητά τους.

Στην πλειοψηφία των δομών παρατηρείται έλλειψη σε διαθεσιμότητα χώρων αναψυχής για παιδιά, ανεπάρκεια στην παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών σχετικά με θέματα επανένωσης οικογενειών, ψυχοκοινωνικής και νομικής υποστήριξης, και υποστηρικτικών μηχανισμών για θέματα αντιμετώπισης βίας και ασυνόδευτων παιδιών καθώς και ελλιπής πληροφόρηση και ενημέρωση για θέματα μετεγκατάστασης, ασύλου, υπηρεσιών σίτισης και υγείας, τοπικών υπηρεσιών και ΜΚΟ.11 Επίσης ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα είναι η υπερκάλυψη των δομών αυτών. Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται τα στοιχεία αναλυτικά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Πηγή: ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΚΕΔΕ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΔΡΑΣΕΩΝ «Σχέδιο θέσεων για την διαχείριση του μεταναστευτικού προβλήματος από τους Δήμους της χώρας», Ιούνιος 2016.

Σύμφωνα με τα (έως 27/05/2016) στοιχεία της Έπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, οι δομές με τη μεγαλύτερη πληρότητα στην περιφέρεια Αττικής είναι σε:

Λαύριο (δομή φιλοξενίας αιτ. Άσυλο) ? 217,6%

Αγ. Ανδρέα ? 155,8%

Ελαιώνα ? 152,5%

Ενώ, στο λιμάνι του Πειραιά διαμένουν περίπου 1.400 άτομα.

Αντίστοιχα, στην περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας, οι δομές που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο

αριθμό προσφύγων και μεταναστών σε σχέση με τη χωρητικότητά τους είναι σε:

Καβαλάρι (SINATEX) ? 235,9%

Πολύκαστρο (Νέα Καβάλα) ? 163,4%

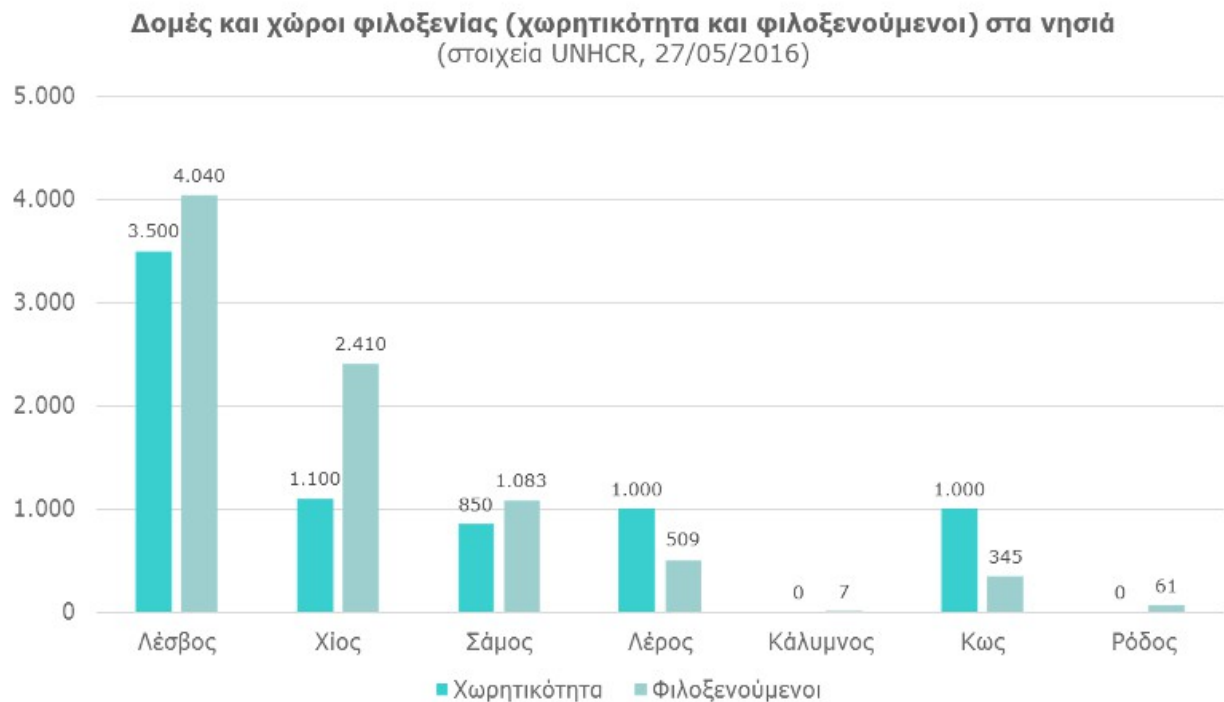
Χέρσο (στρατόπεδο Μαζαράκη) ? 159,6%

Δερβένι (ALEXIL) ? 132%

Κορδελιό (SOFTEX) ? 127,4%

Ενώ, στις τρεις (3) άτυπες δομές που δημιουργήθηκαν μετά την εκκένωση της Ειδομένης (Εύζωνοι - ξενοδοχείο Χαρά, Εύζωνοι – ΒΡ, Νέα Καβάλα - ΕΚΟ) διαμένουν συνολικά περίπου 5.000 άτομα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

πηγή: ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΚΕΔΕ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΔΡΑΣΕΩΝ «Σχέδιο θέσεων για την διαχείριση του μεταναστευτικού προβλήματος από τους Δήμους της χώρας», Ιούνιος 2016.

Η κατάσταση που επικρατεί στις δομές φιλοξενίας στα νησιά είναι παρόμοια. Σε νησιά όπως η Λέσβο, η Χίο και η Σάμο οι δομές φιλοξενίας είναι υπερπλήρεις.

Στην διαχείριση του προσφυγικού μεταναστευτικού προβλήματος στη χώρα μας εμπλέκονται διάφοροι ιδιωτικοί και δημόσιοι φορείς, ενώ η αποτελεσματική διαχείριση της προσφυγικής κρίσης οριοθετείται από τις ενέργειες τεσσάρων βασικών εταίρων: των κρατών-μελών της ΕΕ αυτοτελώς, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως βασικού εκπροσώπου των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ελλάδας ως αποδέκτη του μεγαλύτερου κύματος μεταναστών και προσφύγων και της Τουρκίας ως

τελευταίας χώρας προέλευσης του κύματος αυτού.

Πρέπει να επισημανθεί ότι στην αρχή ο διοικητικός μηχανισμός της χώρας, επαναπαυμένος στη σφράγιση του Έβρου και στην επικοινωνιακή διαχείριση συμβολικών επιχειρήσεων-σκούπα κατά των “λαθρομεταναστών”, ήταν εντελώς ανέτοιμος να αντιμετωπίσει τα νέα μεγέθη και ποιότητα των ροών. Ελάχιστα κέντρα κράτησης, σχεδόν κανένα κέντρο υποδοχής, απολύτως κανένα κέντρο φιλοξενίας αιτούντων άσυλο ή αναγνωρισμένων προσφύγων, υποτυπώδης διαλογή και σήμανση των νεοεισερχομένων, μια υπηρεσία ασύλου εγκλωβισμένη στη γραφειοκρατία της συγκρότησής της κ.ο.κ.. Επίσης οι αρμόδιες υπηρεσίες ασφαλείας βρέθηκαν αδύναμες να διαχειριστούν τις απαιτήσεις των μεγεθών και περιορίστηκαν σε ρόλο διασώστη και επιτηρητή.

Η ελληνική πολιτεία στην προσπάθεια της να αποσαφηνίσει τον ρόλο και τις αρμοδιότητες του καθένα παίρνει διάφορα μέτρα. Με στόχο το «ξεκαθάρισμα» ενός τοπίου χάους που δημιουργεί ο απροσδιόριστος αριθμός μη κυβερνητικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στο προσφυγικό, το υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής δημιουργεί βάση δεδομένων στην οποία θα εγγραφούν οι ΜΚΟ, προκειμένου να ελεγχθεί η λειτουργία τους.

Η κατάρτιση του συγκεκριμένου μητρώου έχει ξεκινήσει ήδη από τον περασμένο Ιανουάριο (2016) χωρίς ακόμη να έχει ολοκληρωθεί. Σε αυτή τη βάση δεδομένων εγγράφονται όχι μόνο νέες ΜΚΟ αλλά και όσες είναι ήδη καταχωρημένες σε τρία διαφορετικά μητρώα: της Γενικής Γραμματείας Αιγαίου, της υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής και της Γενικής Γραμματείας Μεταναστευτικής Πολιτικής.

Πρόκειται για ένα σύστημα που θα μπορεί να «σηκώσει» περίπου 30 χιλιάδες εγγραφές, ενώ όσες οργανώσεις εντάσσονται στο Μητρώο θα εφοδιάζονται με κωδικό πιστοποίησης ο οποίος θα θεωρείται απαραίτητος προκειμένου να δραστηριοποιούνται στο πεδίο, δηλαδή στους χώρους προσφύγων και μεταναστών.⁵⁰

Τέλος πρέπει να αναφερθεί ότι οι Ένοπλες Δυνάμεις θα έχουν την ευθύνη για άγνωστο χρονικό διάστημα του νεοσύστατου Κεντρικού Συντονιστικού Οργάνου Διαχείρισης Μεταναστών, τουλάχιστον μέχρι το υπουργείο Μετανάστευσης, η Αστυνομία και οι λοιποί εμπλεκόμενοι φορείς να αποκτήσουν την απαραίτητη τεχνογνωσία και εμπειρία, προκειμένου να αντεπεξέλθουν στο πρόβλημα.⁵¹ Ακόμη πρέπει να επισημανθεί ότι έχει συγκροτηθεί συντονιστικό όργανο το οποίο αποτελείται από οκτώ υπουργεία (Εθνικής Άμυνας, Προστασίας του Πολίτη, Μεταναστευτικής Πολιτικής, Εσωτερικών, Μεταφορών, Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, Υγείας και Εξωτερικών) για την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού προβλήματος. Ως βάση του συντονισμού

⁵⁰ <http://www.presspublica.gr/prosfygiko-mhtrvo-mko-systhnei-ypourgeio-metanasteytikhs-politikhs-paktvlos-eyrvpaikvn-kondylivn-organvseis/>

⁵¹ <http://www.kathimerini.gr/848002/article/epikairothta/politikh/sto-ye8a-h-diaxeirish-metanasteytikoy>

είναι το Εθνικό Κέντρο Επιχειρήσεων στη Μεσογείων, το οποίο συντονίζει τους υπόλοιπους συναρμόδιους φορείς, δηλαδή το Λιμενικό Σώμα, την Αστυνομία, τις εμπλεκόμενες ΜΚΟ και τα στελέχη του Υπουργείου Μετανάστευσης.⁵²

3.2. Ο ρόλος της κοινωνίας των πολιτών στο μεταναστευτικό.

Η κοινωνία των πολιτών διαδραμάτισε και συνεχίζει να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο τόσο στην αντιμετώπιση της μεταναστευτικής/προσφυγικής κρίσης στο αρχικό της στάδιο, όσο και στις συνέπειες που προκάλεσε κατά την εξέλιξη της. Οι πολίτες της ΕΕ και τα κράτη – μέλη της Ένωσης κλήθηκαν μέσα σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα να αντιμετωπίσουν ένα πρωτόγνωρο ζήτημα με έντονες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις, οι οποίες ακόμη δεν έχουν γίνει αντιληπτές σε όλο τους το εύρος. Παρακάτω θα επιχειρηθεί η εξέταση των βασικότερων πλευρών του ζητήματος, ενώ το υποκεφάλαιο περιλαμβάνει και μία μελέτη περίπτωσης μέσω της παρουσίασης συνέντευξης μέλους της Άρσις.

Από την αρχή ένα ετερόκλητο πλήθος από ΜΚΟ, εθελοντικά δίκτυα, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, σωματεία, φορείς αλληλεγγύης, συλλόγους που ασχολούνται με διάφορα τοπικά θέματα, θρησκευτικές οργανώσεις, πολιτισμικοί φορείς, φιλανθρωπικά ιδρύματα, φορείς διεθνούς βοήθειας, καθώς και αυτόνομες συλλογικές δράσεις πολιτών, κοινωνικά κινήματα και κινήσεις πολιτών σε επίπεδο γειτονιάς και πόλης, με κοινή συνισταμένη τον μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα των ενεργειών τους, αποτέλεσαν το υλικό και άυλο δυναμικό το οποίο δραστηριοποιήθηκε κατά την μεταναστευτική/προσφυγική κρίση. Παρακάτω θα επιχειρηθεί η εξέταση των βασικότερων πλευρών του ζητήματος.

Εδώ και μήνες πλήθος τυπικών και άτυπων φορέων στην χώρα μας, αλλά και σε πολλές χώρες της ΕΕ που αποτελούν βασικούς προορισμούς του μεταναστευτικού/προσφυγικού ρεύματος, προσπαθούν μέσα από πολύμορφες δράσεις και πρωτοβουλίες να δημιουργήσουν ένα κοινωνικό δίκτυο προστασίας, ώστε να καλύψουν τις συνεχώς αυξανόμενες ανάγκες των ανθρώπων οι οποίοι ξεριζώθηκαν από τις πατρογονικές τους εστίες και κατέφθασαν στην ΕΕ με το όνειρο μιας καλύτερης ζωής.

Κύριοι τομείς δραστηριότητας αυτών των οργανώσεων είναι η αντιμετώπιση ζητημάτων απουσίας ή καταπάτησης δικαιωμάτων, προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας, φτώχειας, βίας, πολιτικών διώξεων, κοινωνικού και οικονομικού αποκλεισμού, ανισότητας των ευκαιριών και φυλετικών διακρίσεων.

Πρέπει να επισημανθεί ότι οι φορείς που προαναφέρθηκαν παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά τα οποία δεν είναι άμεσα αντιληπτά. Αρκετοί από αυτούς είναι θεσμικά διακριτοί από το κράτος και τις εκάστοτε κυβερνήσεις παρόλο που συχνά συνεργάζονται με κρατικές δομές,

⁵² <http://left.gr/news/syggkroteitai-diypoyrgiko-syntonistiko-gia-ti-diaheirisi-tis-prosfygikis-krisis>

ενώ οι περισσότεροι αυτοδιοικούνται και ταυτόχρονα ενσωματώνουν (ως ένα βαθμό) τη λογική της εθελούσιας προσφοράς.

Ωστόσο μεταξύ των φορέων εκτός από ομοιότητες εντοπίζονται και ορισμένες σημαντικές διαφορές, καθώς εμφανίζουν αρκετά διαφορετικά χαρακτηριστικά που έχουν σχέση τόσο με τον τρόπο οργάνωσης και τις νομικές μορφές που έχουν, όσο και τη σχέση τους με την αγορά και τον ιδιωτικό τομέα.⁵³

Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο η ταξινόμηση των χωρών με βάση τον τρόπο με τον οποίο η κάθε χώρα αντιμετωπίζει τον εαυτό της ως χώρα υποδοχής μεταναστών. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν χώρες με πολιτική αφομοίωσης. Τέτοιες χώρες είναι οι ΗΠΑ, ο Καναδάς και η Αυστραλία, οι οποίες στην πραγματικότητα απέβλεπαν στην απόκτηση όχι απλώς νέου (και φθηνότερου) εργατικού δυναμικού, αλλά πολιτών. Η δεύτερη κατηγορία είναι αυτή των χωρών που επέλεξαν να υιοθετήσουν πολιτικές με στόχο την διαμόρφωση πολυπολιτισμικών κοινωνιών (π.χ. Σουηδία). Οι χώρες αυτές προτάσσουν την ένταξη και ενθαρρύνουν τον πολιτισμικό πλουραλισμό. Τέλος η τρίτη κατηγορία αφορά χώρες με πολιτικές αντιμετώπισης των μεταναστών ως εργατικής δύναμης. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης που αποτελούν χώρες υποδοχής.⁵⁴

Η Ευρωπαϊκή Ήπειρος αποτέλεσε χώρο υποδοχής μεταναστών από το δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα. Έτσι η μετανάστευση και η μεταναστευτική πολιτική ορίστηκε και χαρακτηρίστηκε από την ύπαρξη και τη δράση ισχυρών και συγκροτημένων εθνικών κρατών με μεγάλη ιστορία τόσο ως προς τις πολυπληθείς πληθυσμιακές μετακινήσεις, όσο και ως προς τις πολιτικές διευθετήσεις και τις πολεμικές συρράξεις.

Κεντρικός στόχος της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής ήταν διαχρονικά η ρύθμιση ζητημάτων κατανομής και ανταλλαγής πληθυσμών και όχι η επάνδρωση των ήδη συστημένων (θεσμικά, οικονομικά, πολιτισμικά) κοινωνιών με νέους πληθυσμούς (π.χ. ΗΠΑ). Ως εκ τούτου οι μεταναστευτικές πολιτικές της Ευρώπης ήταν άμεσα συνδεδεμένες και άρα προσδιορισμένες από την ιδιαίτερη διαδικασία συγκρότησης των εθνικών κρατών, ενώ οι εισαγωγή μεγάλου αριθμού οικονομικών μεταναστών, ήταν μια επιλογή που αφορούσε πρωταρχικά την κάλυψη των αναγκών στην παραγωγική διαδικασία με εργατικά χέρια για την επιτάχυνση της ανάπτυξης.⁵⁵

Σε αυτό το σημείο υπάρχουν δύο κεντρικές συνιστώσες που πρέπει να επισημανθούν:

Πρώτον η μετανάστευση είναι σημαντική για την αγορά εργασίας και για την ανταγωνιστικότητα και, δεύτερον, ακριβώς επειδή η άδηλη μετανάστευση δεν προστατεύεται, δημιουργεί μια μορφή

⁵³Αδάμ, Σ. (2012): Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικός Ανταγωνισμός. Μια Κριτική Προσέγγιση, Αυγή, Ενθέματα, 1 Απριλίου 2012.

⁵⁴Παύλου, Μ., (2007), Μακροπολιτικές προκλήσεις της Μετανάστευσης, στο Κοντιάδης, Ξ., Παπαθεοδώρου, Θ., (επι.), Η μεταρρύθμιση της μεταναστευτικής πολιτικής, Αθήνα: Παπαζήσης.

⁵⁵Παύλου, Μ., (2007), Μακροπολιτικές προκλήσεις της Μετανάστευσης, στο Κοντιάδης, Ξ., Παπαθεοδώρου, Θ., (επι.), Η μεταρρύθμιση της μεταναστευτικής πολιτικής, Αθήνα: Παπαζήσης.

εργατικής εφεδρείας γεγονός που επιδρά αρνητικά στις κοινωνίες των χωρών υποδοχής.

Οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών στην πράξη αποτελούν τον ενδιάμεσο χώρο που καλύπτει την δημόσια από την ιδιωτική σφαίρα, ενώ προσπαθούν μέσω της πίεσης που ασκούν στα κράτη να εξασφαλίσουν ότι τόσο οι μεταναστευτικές πολιτικές και οι πολιτικές ασύλου όσο και η εσωτερική νομοθεσία και πρακτική να είναι συμβατές με τις αρχές του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει. Η κοινωνία των πολιτών αποτελεί δυναμικό στοιχείο του συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ οι οργανώσεις που ανήκουν σε αυτή καλύπτουν συχνά τα κενά του δημόσιου συστήματος υποδοχής και περίθαλψης των μεταναστών και προσφύγων, ενώ πρακτικά υποκαθιστούν τις ανεπαρκείς ή ανύπαρκτες κρατικές δομές και υπηρεσίες. Επίσης ο ρόλος τους επεκτείνεται και στην παροχή ποικίλης βοήθειας προς τους πληγέντες η οποία ξεκινά από την νομική συνδρομή (π.χ. για ζητήματα ασύλου) και καταλήγει στην κοινωνική, ψυχολογική ιατρική υποστήριξη.

Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι με δική τους συμβολή το μεταναστευτικό/προσφυγικό ζήτημα έχει πάρει σημαντικές διαστάσεις στην ελληνική κοινωνία, γεγονός που επηρεάζει την πολιτική, τους πολιτικούς και τους πολίτες.

Κατά την διάρκεια την κρίσης, για τα ζητήματα της μετανάστευσης και του προσφυγικού ορισμένες από τις παραπάνω οργανώσεις καλούνται από τη δημόσια διοίκηση στις διαδικασίες δημόσια διαβούλευσης για την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού/προσφυγικού, έχοντας ωστόσο περισσότερο ένα συμβουλευτικό ρόλο, ο οποίος (όπως υποστηρίζουν οι ίδιες οι οργανώσεις) είναι τυπικός και αποσπασματικός.

Είναι διάχυτη η αντίληψη ότι η συμμετοχή τους στη διαμόρφωση της μεταναστευτικής πολιτικής είναι προσχηματική και «τύποις νομιμοποιητική» της σχετικής διαδικασίας, ενώ δεν υπάρχει μια συγκροτημένη διαδικασία συνδιαμόρφωσης της πολιτικής στο πλαίσιο της οποίας η εισροή των πληροφοριών και των αιτημάτων να είναι συνεχής και γόνιμη.⁵⁶

Ως αποτέλεσμα, δεν παρέχεται στις οργανώσεις η δυνατότητα ουσιαστικής συμμετοχής στη δημόσια διαβούλευση και δεν νοούνται ούτε θεσμοθετημένα αντιμετωπίζονται ως ισότιμοι κοινωνικοί εταίροι ή συνδιαμορφωτές στο σχεδιασμό και την εφαρμογή της μεταναστευτικής πολιτικής. Παρόλες τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι οργανώσεις στο έργο τους πρέπει να επισημανθεί ότι η κοινωνία πολιτών και το άτυπο κράτος κινούνται σε πολλές περιπτώσεις πιο γρήγορα και αποτελεσματικά από τους άκαμπτους γραφειοκρατικούς και πολιτικά εξαρτώμενους κρατικούς διοικητικούς μηχανισμούς.

Βασική πλευρά το ζητήματος αποτελεί η ανάγκη εξισορρόπησης του κυριαρχικού δικαιώματος των

⁵⁶Αδάμ, Σ., Παπαθεοδώρου, Χ. (2010): «Η εμπλοκή των φορέων της κοινωνικής οικονομίας στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού: μια κριτική προσέγγιση», Παρατηρητήριο Φτώχειας, Εισοδημάτων και Κοινωνικών Ανεσοτήτων, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ.

κρατών να καθορίζουν τη μεταναστευτική πολιτική, με το σεβασμό και την προστασία των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών όλων των ατόμων που βρίσκονται στην επικράτειά τους ανεξάρτητα από το νομικό τους καθεστώς. Παρόλα αυτά είναι κοινός αποδεκτό ότι μέχρι τώρα στα κράτη-μέλη της ΕΕ οι κρατικές πολιτικές διαχείρισης του μεταναστευτικού φαινομένου περιοριζόμενες στην ενίσχυση των πολιτικών ασφάλειας και στη τάση να θεωρείται η μετανάστευση αποκλειστικά ως ζήτημα κυριαρχικού ελέγχου απέτυχαν να εξασφαλίσουν το σεβασμό των δικαιωμάτων των μεταναστών. Επίσης η ελληνική πολιτεία μέχρι σήμερα δεν έχει καταφέρει να εξασφαλίσει τη λειτουργία ενός αποτελεσματικού πλαισίου μεταναστευτικής πολιτικής καθώς η ανθρωποδικαιωματική διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου δεν έχει ενσωματωθεί στις εθνικές πολιτικές, σε όλα τα επίπεδα και σε όλα τα μέτρα και τις δράσεις που λαμβάνονται.

Η ενταξιακή διαδικασία των μεταναστών και των προσφύγων στις κοινωνίες της Δύσης είναι απαραίτητο να διασφαλίζει το σεβασμό των αρχών της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ίσης μεταχείρισης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου. Η απόλαυση δικαιωμάτων όπως η πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην υγεία και στην εργασία, η πρόσβαση σε κοινωνικοασφαλιστικά δικαιώματα και υπηρεσίες πρόνοιας, η διασφάλιση της ελευθερίας έκφρασης και της θρησκευτικής ελευθερίας, η κατοχύρωση πολιτικών δικαιωμάτων και η ισότιμη κοινωνική συμμετοχή πρέπει να αποτελούν βασικά συστατικά στοιχεία κάθε ενταξιακής διαδικασίας.

Η συμβολή της κοινωνίας πολιτών στα παραπάνω παρόλο το μέγεθος και την ένταση της προσφοράς, δεν κατορθώνει να ικανοποιήσει τις αυξημένες ανάγκες του μεταναστευτικού πληθυσμού της χώρας και δεν μπορεί να υποκαταστήσει το κράτος στις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει βάσει των διεθνών δεσμεύσεων του.

Ακόμη μια σημαντική παράμετρος η οποία δεν πρέπει να παραληφθεί είναι οι πηγές, το ύψος και η κατανομή των πόρων που διαχειρίζονται οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιούνται στην αντιμετώπιση της μεταναστευτικής/προσφυγικής κρίσης.

Στις 20/05/2016 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε την έκτακτη χρηματοδότηση της Ελλάδας με 56 εκ. ευρώ (46 εκ. από το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (TAME) και 10 εκ. από το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας (TEA)) για την αντιμετώπιση του προσφυγικού. Από τα 56 εκατ. ευρώ, τα 30 θα διατεθούν στην Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, για την υποστήριξη του Σχεδίου Αντιμετώπισης Έκτακτης Ανάγκης για την Ελλάδα και την ενίσχυση της ικανότητας της ελληνικής υπηρεσίας ασύλου και της νέας υπηρεσίας υποδοχής και ταυτοποίησης. Επίσης ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ), θα λάβει 13 εκατ. για την παροχή βοήθειας στους πλέον ευάλωτους μετανάστες που βρίσκονται στην Ελλάδα, ενώ ακόμη 13 εκατ. θα

διατεθούν στο ελληνικό υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης για την ενίσχυση της ελληνικής Υπηρεσίας Ασύλου.⁵⁷

Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, από τις αρχές του 2015, η Ελλάδα έχει λάβει 237 εκατ. ευρώ ως επείγουσα βοήθεια για την υποστήριξη των ελληνικών αρχών, καθώς και των διεθνών οργανισμών και των ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα στο μεταναστευτικό.⁵⁸

Την ίδια στιγμή η Ελλάδα έχει λάβει στο πλαίσιο χρηματοδότησης έκτακτης ανάγκης κονδύλια ύψους 181 εκατ. ευρώ από το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης και το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας για τη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης, και επιπλέον 509 εκατ. ευρώ (€ 294,5 εκ. ευρώ από το ΤΑΜΕ και 214,7 εκ. ευρώ από το ΤΕΑ) που έχουν ήδη διατεθεί στο πλαίσιο αυτών των Ταμείων για το ελληνικό εθνικό πρόγραμμα 2014-2020.⁵⁹

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε ότι στο πλαίσιο του νέου μηχανισμού στήριξης έκτακτης ανάγκης που ενεργοποιήθηκε, πρώτη φορά για κράτος-μέλος της ΕΕ, με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των προσφύγων στην Ελλάδα θα δοθούν 700 εκατομμύρια ευρώ μεταξύ 2016 – 2018 σε 8 οργανώσεις από τον μηχανισμό της DG ECHO. Δηλαδή το ειδικό ταμείο που διαθέτει κονδύλια αποκλειστικά μέσω ΜΚΟ και ανθρωπιστικών οργανώσεων σε σημεία του πλανήτη που αντιμετωπίζουν κρίση.

Οι οργανώσεις αυτές είναι η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), η Διεθνής Ομοσπονδία του Ερυθρού Σταυρού και έξι διεθνείς ΜΚΟ: η Διεθνής Επιτροπή Διάσωσης (IRC), το Συμβούλιο Προσφύγων της Δανίας (DRC), οι Γιατροί του Κόσμου (MdM), η OXFAM, η γερμανική Arbeiter-Samariter-Bund (ASB) και η Save the Children. Επίσης πρέπει να αναφερθεί ότι οι εταίροι συνάπτουν συνεργασίες με άλλες ΜΚΟ προκειμένου να επιτελέσουν το έργο που αναλαμβάνουν.⁶⁰

Παρακάτω παρουσιάζονται τα λεπτομερή στοιχεία:

Κριτήρια επιλογής των 8 ΜΚΟ

Ο μηχανισμός έκτακτης στήριξης, δηλαδή η DG ECHO, διαθέτει 199 πιστοποιημένους οργανισμούς στους οποίους αναθέτει την αντιμετώπιση ανθρωπιστικών κρίσεων: 191 ΜΚΟ, 3 διεθνείς οργανισμούς και οι 5 ειδικές οργανώσεις. Η επιλογή έγινε αποκλειστικά από την DG ECHO, ενώ ένα από τα βασικά κριτήρια επιλογής των ΜΚΟ είναι η εμπειρία που έχουν στην χώρα όπου εξελίσσεται η κρίση. Για την περίπτωση της Ελλάδας η Κομισιόν ενημέρωσε με ανακοίνωσή της ότι «οι περισσότεροι από τους εταίρους δραστηριοποιούνται ήδη στην Ελλάδα, σε στενή

⁵⁷ <http://www.kathimerini.gr/860436/article/epikairothta/ellada/mh-asfalhs-trith--xwra-h-toyrkia>

⁵⁸ <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/EL/1-2016-349-EL-F1-1.PDF>

⁵⁹ <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/EL/1-2016-349-EL-F1-1.PDF>

⁶⁰ <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/EL/1-2016-349-EL-F1-1.PDF>

συνεργασία με τις αρχές και με τοπικές ΜΚΟ.

Ποσά, έργα, περιοχές, θέσεις εργασίας στις 8 οργανώσεις

Arbeiter Sumariter Bund (ASB)

Η γερμανική ΜΚΟ θα συνεργαστεί με την Άρσις και τη WAHA (Women and Health Alliance International) για πρόγραμμα που αφορά σε δυο καταυλισμούς, συνολικής δυναμικότητας περίπου 1600 ατόμων, στη Δράμα και τη Θεσσαλονίκη.

Η ASB θα αναλάβει κατασκευές με κοντέινερ, η Άρσις συντονιστικό ρόλο εφαρμόζοντας παράλληλα προγράμματα για ευαίσθητες ομάδες και η WAHA ως ιατρική ΜΚΟ θα οργανώσει ιατρεία. Αναμένεται να δημιουργηθούν πάνω από 120 θέσεις εργασίας, ενώ από τα 5 εκατομμύρια ευρώ που λαμβάνει η οργάνωση σε πρώτη φάση, το 1 θα διατεθεί για αγορά φαρμάκων, εξοπλισμού και τους μισθούς του ιατρικού προσωπικού. Τα υπόλοιπα 4 σε μισθούς άλλων ειδικοτήτων, αγορά προμηθειών, κοντέινερ κλπ.

Γιατροί του Κόσμου

Οι Γιατροί του Κόσμου Ελλάδας, Γαλλίας, Ισπανίας λαμβάνουν αρχικά 7 εκατομμύρια ευρώ τόσο για την παροχή πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης όσο και για την παραπομπή σε εξειδικευμένη ιατρική περίθαλψη και ψυχοκοινωνική στήριξη για τους μετανάστες, τους πρόσφυγες, αλλά και τους εργαζόμενους στις δομές.

Στο πλαίσιο του προγράμματος αναμένεται να δημιουργήσουν 4 σταθερές δομές και 4 κινητές ενώ μια ακόμη μονάδα θα καλύπτει ενδεχόμενα κενά. Οι ομάδες θα δραστηριοποιηθούν στο Ελληνικό και ίσως στο Σκαρामαγκά. Εκτός Αττικής η δραστηριότητα επεκτείνεται στο Κουτσόχερο Λάρισας, στον Κατσικά Ιωαννίνων, στα Γιαννιτσά, στο Χαλκερό Καβάλας και τη Δράμα. Ανοίγουν 90-110 νέες θέσεις εργασίας κυρίως για γιατρούς, νοσηλευτές, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, διερμηνείς, οδηγούς, διοικητικούς.

OXFAM

Η OXFAM σκοπεύει να συνεργαστεί με την Άρσις, την Action Aid και το Greek Council for Refugees κατά την υλοποίηση του προγράμματος σε πέντε κέντρα της Ηπείρου: στην Φιλιπιάδα, τον Κατσικά, τα Δολιανά, το Τσεπέλοβο και την Κόνιτσα.

Για το έργο οι ΜΚΟ θα λάβουν από την DG ECHO, αρχικά, 6 εκατομμύρια ευρώ. Τα στελέχη τους υπολογίζουν ότι δημιουργούνται 25 θέσεις εργασίας για παρεμβάσεις στις εγκαταστάσεις υγιεινής και ύδρευσης, την διανομή ειδών πρώτης ανάγκης –εκτός από τρόφιμα- και τη βελτίωση των καταλυμάτων, την επισιτιστική ασφάλεια και παροχή κουπονιών, τη στήριξη ευπαθών ατόμων καθώς και την κατασκευή κι οργάνωση των χώρων αυτών.

Δανέζικο Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες

Η ΜΚΟ εργάζεται στο Ελληνικό πραγματοποιώντας παρεμβάσεις μικρής κλίμακας στις

εγκαταστάσεις. Ακόμη έχει την ευθύνη για τη σίτιση και την προστασία ευάλωτων ομάδων και θα δραστηριοποιηθεί στο Κουτσόγερο Λάρισας ενώ ανοιχτό είναι το ενδεχόμενο παρέμβασης στο Σκαρμαγκά. Το Δανέζικο Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες συνεργάζεται με τη νομική ΜΚΟ «Αίτημα» για περιπτώσεις ασύλου και ενδέχεται να μοιράσουν αρμοδιότητες στην Greek Refugee Council και τη Μετάδραση, για διερμηνεία. Δημιουργήθηκαν 110 θέσεις εργασίας. Από τα 8 εκατομμύρια που τους αναλογούν στην πρώτη φάση του προγράμματος, τα 6 αναμένεται να δαπανηθούν σε τρόφιμα, βελτίωση υποδομών, νομική προστασία. Τα υπόλοιπα 2 σε γραφεία, ενοίκια, έξοδα διαμονής, μισθοδοσία, έξοδα κίνησης κλπ

International Rescue Committe

Η οργάνωση παρεμβαίνει σε οκτώ δομές: στα Διαβατά, στο Χέρσο, στην Αλεξανδρούπολη, στα Γιαννιτσά, σε δυο δομές της βόρειας Ελλάδας και δυο της Αθήνας που αναμένεται να προσδιοριστούν. Χρηματοδοτούνται αρχικά με 10 εκατομμύρια ευρώ από την DG ECHO για έργα υγιεινής και βελτιώσεις υποδομών, προστασία ευπαθών και τέλος οικονομική υποστήριξη μέσα από τον εφοδιασμό των προσφύγων με προπληρωμένες κάρτες αγοράς ειδών πρώτης ανάγκης. Μέσω του προγράμματος θα δημιουργηθούν, λένε στελέχη της ΜΚΟ, 300 νέες θέσεις εργασίας (170 για προστασία ευπαθών ομάδων, 70 σε έργα υποδομών, 20 στο πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης, 40 διοικητικές).

Save the Children

Αναμένεται να υλοποιήσουν δράσεις με Praksis, Αρσις, το Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, τον Φάρο κ.α. ΜΚΟ. Η οργάνωση προσλαμβάνει προσωπικό για 150 θέσεις, χωρίς πάντως να έχει διευκρινιστεί σε ποιες περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας θα δραστηριοποιηθεί. Με την αρχική επιχορήγηση των 7 εκατομμυρίων της ECHO το έργο επικεντρώνεται στην δημιουργία φιλικών χώρων προς τα παιδιά, τις μητέρες, στην ανεπίσημη εκπαίδευση, εγκαταστάσεις φροντίδας για τα ασυνόδευτα παιδιά, κινητές ομάδες διάσωσης παιδιών σε κίνδυνο κ.α.

Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Οι δράσεις που θα αναληφθούν αφορούν χώρους και δομές προσωρινής φιλοξενίας προσφύγων στην ενδοχώρα. Θα επικεντρωθούν στη δημιουργία καλύτερων συνθηκών υγιεινής, στην κατασκευή προσωρινής στέγασης (σκηνές, οικίσκοι, κτλ.), σε παροχή βασικών ειδών, σε δράσεις που στοχεύουν στην προστασία των παιδιών προσφύγων κ.α., σε συνεργασία με το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής.

Από τα 25 εκατομμύρια που θα λάβει, σε πρώτη φάση, το μεγαλύτερο ποσό (18 εκατ. περίπου) θα δαπανηθεί στην παροχή ειδών πρώτης ανάγκης, την κατασκευή προσωρινής στέγασης και τη βελτίωση των συνθηκών υγιεινής. Το υπόλοιπο θα καταναλωθεί για την υλοποίηση δράσεων που σχετίζονται με την προστασία των παιδιών και το μικρότερο μέρος θα καλύψει δράσεις

συντονισμού και διαχείρισης.

Ερυθρός Σταυρός

Επικεφαλής συνεργάτης της DG ECHO είναι ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός και εκτελεστής ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός. Το πλάνο δράσης που έχει αναπτύξει η οργάνωση περιλαμβάνει κλινικές κινητές ομάδες (κοντέινερ, αυτοκίνητα) σε Σάμο, Χίο, Πειραιά, Σκαρμαγκά, Ειδομένη, Ν. Καβάλα, Χέρσο, Ωραιόκαστρο, Ριτσώνα κ.α., διάσωση, διανομές ειδών πρώτης ανάγκης, ψυχοκοινωνική στήριξη, κ.α.

Τα 15 εκατομμύρια που αναλογούν στην οργάνωση μπαίνουν σε έναν κουμπαρά που έχει αναπτυχθεί από τον Μάιο του 2015 και διαθέτει 25 εκατομμύρια ευρώ που προέρχονται από τη Γενεύη. Μεγάλο μέρος της κοινοτικής χρηματοδότησης (5-10 εκατ) θα απορροφηθεί στο κομμάτι της υγείας (υγεία, ψυχοκοινωνική στήριξη) και τα 5 στην αγορά και τη διανομή ανθρωπιστικής βοήθειας. Σε όλο το πλάνο δράσης ασχολούνται περίπου 80 άτομα.

Συνέντευξη του ψυχολόγου Μίλτου Σταμπλιάκα, εργαζόμενου στην Αρσις, στην περιοχή της Ειδομένης

Πως ξεκίνησε η ΑΡΣΙΣ την παρέμβασή της με τους πρόσφυγες;

Η ΑΡΣΙΣ, Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων ξεκίνησε την παρέμβασή της στην Ειδομένη, πέρασμα των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών στα σύνορα της Ελλάδας με τα Σκόπια το Σεπτέμβριο του 2015.

Στην αρχή ήταν μια ομάδα με εθελοντική δράση που είχε δημιουργήσει ένα χώρο για δραστηριότητες με παιδιά. Η Ειδομένη εκείνο το διάστημα λειτουργούσε ως πέρασμα για τους ανθρώπους που ήθελαν να διασχίσουν τα σύνορα και λίγες οργανώσεις είχαν αναπτύξει παρόμοια δραστηριότητα. Από το Νοέμβριο του 2015 όμως, η δράση της ΑΡΣΙΣ έγινε επαγγελματική.

Όταν λέτε επαγγελματική, τι εννοείτε;

Συστήθηκε μια ομάδα από περίπου 25 επαγγελματίες οι οποίοι στελέχωναν τρεις δράσεις. Η πρώτη δράση αφορούσε ασυνόδευτα και αποχωρισμένα από τους γονείς τους ανήλικα, η δεύτερη αφορούσε τη στελέχωση ενός παιδότοπου (CFS, Child Friendly Space) και η Τρίτη δράση ένα χώρο για βρέφη με τις μητέρες τους όπου μπορούσαν να τα θηλάσουν, να τα αλλάξουν και να περάσουν μαζί τους μερικές στιγμές ασφάλειας.

Με τα ασυνόδευτα ανήλικα ποια ήταν η δουλειά σας;

Η ΑΡΣΙΣ με τα ασυνόδευτα παιδιά, τα παιδιά που ταξιδεύουν μόνα τους χωρίς οικογένεια, είχε το ρόλο να τα εντοπίσει στο πεδίο της Ειδομένης, να τα πληροφορήσει για τις επιλογές τους και να διακρίνει αν κινδυνεύουν άμεσα από κάτι, αν είναι θύματα εμπορίας και αν υπάρχει κίνδυνος να προωθηθούν για παράνομες δραστηριότητες.

Υπήρχαν πολλά ασυνόδευτα παιδιά;

Από τα σύνορα πέρασαν χιλιάδες παιδιά ασυνόδευτα, τα οποία είχαν στόχο να φτάσουν σε κάποια άλλη Ευρωπαϊκή χώρα, συνήθως Γερμανία.

Τα παιδιά αυτά δεν θέλανε να παραμείνουν Ελλάδα;

Όσο τα σύνορα ήταν ανοιχτά για όλους, ελάχιστα παιδιά θυμάμαι να ήθελαν να παραμείνουν Ελλάδα. Όταν άρχισαν σταδιακά να κλείνουν τα σύνορα για παιδιά από χώρες όπως το Αφγανιστάν, το Πακιστάν, Μαρόκο, Αλγερία και κάποιες άλλες η παραμονή στην Ελλάδα και η αίτηση για άσυλο ήταν η μόνη νόμιμη λύση. Όταν τα σύνορα έκλεισαν για όλους η επιλογή αυτή ήταν για όλα τα παιδιά.

Ποιες επιλογές έχουν τα παιδιά αν παραμείνουν στην Ελλάδα;

Πρώτον μπορούν να αιτηθούν για άσυλο στην Ελλάδα και να περιμένουν την απόφαση, την έγκριση ή την απόρριψή τους. Δεύτερον, αν υπάρχει συγγενικό πρόσωπο με νόμιμη παραμονή σε κάποια χώρα τους εξωτερικού να αιτηθούν να επανενωθούν με τον συγγενή τους εκεί και τρίτον η μετεγκατάσταση, η οποία δεν ισχύει για υπηκόους όλων των χωρών, σύμφωνα με την οποία κάποιος κάνει αίτημα ασύλου στην Ελλάδα αλλά ζητάει το αίτημά του να εξεταστεί από κάποια άλλη χώρα της Ευρώπης.

Ακούστηκαν πολλά για διακινητές και μαφία που εκμεταλλεύονταν τους ανθρώπους. Ισχύουν;

Κυρίως όταν τα σύνορα έκλεισαν τελείως μεγάλο μέρος του πληθυσμού παρέμενε στην Ειδομένη αναζητώντας μη νόμιμους τρόπους για να φτάσει σε κάποια Ευρωπαϊκή χώρα. Η περιοχή ήταν γεμάτη διακινητές οι οποίοι γνωρίζοντας την περιοχή προσπαθούσαν να προωθήσουν κόσμο στις επόμενες χώρες. Μέσα στον κόσμο αυτό και πολλά ασυνόδευτα ανήλικα. Επίσης έχουμε πολλές μαρτυρίες από παιδιά που συνελήφθησαν και τα επέστρεψαν στην Ελλάδα, να μιλάνε για μαφία που καταλήστευε τους ανθρώπους και για νεκρούς. Οι περιοχές της Ειδομένης αλλά και της Θεσσαλονίκης ήταν γεμάτη από διακινητές.

Έτυχε ποτέ να δείτε κάποιον από αυτούς;

Φυσικά. Αρκετές φορές μιλήσαμε με κάποιους, άλλοι μας απείλησαν με διάφορους τρόπους, άλλοι μας πλησίαζαν απειλητικά όταν μιλούσαμε με παιδιά. Πολλοί απο αυτούς μιλούσαν Ελληνικά γιατί είναι χρόνια στην Ελλάδα οπότε γνωρίζανε και τις διαδρομές για να περάσουν κόσμο από τα σύνορα.

Στο πεδίο της Ειδομένης πόσες οργανώσεις βρίσκονταν;

Πάρα πολλές τοπικές και διεθνείς οργανώσεις που κάλυπταν ένα μεγάλο εύρος υπηρεσιών από Ιατρικές υπηρεσίες έως και παιδότοπο. Συγκεκριμένο αριθμό δεν μπορώ να πω γιατί ήταν πάρα πολλές και αλλάζαν συχνά εργαζόμενους, άλλες έρχοταν και παραμέναν άλλες φεύγανε μετά από ένα διάστημα.

Υπήρχε ξεκάθαρος ρόλος στο τι κάνει η κάθε μια οργάνωση;

Στην αρχή δεν υπήρχε κάτι παγιωμένο. Υπήρχε ένα σχετικά ξεκάθαρο τοπίο από ένα σημείο και έπειτα και αυτό γιατί άρχισαν να γίνονται τακτικά συναντήσεις ανάμεσα στους επικεφαλείς των οργανώσεων με στόχο να καθοριστούν οι τομείς παρέμβασης της κάθε μιας αλλά και να διαχειριστούν και τυχόν αλληλοεπικαλύψεις. Δεν έλειπαν βεβαίως και οι αστοχίες και οι μη λειτουργικές επικοινωνίες. Επίσης υπήρχαν και περιπτώσεις όπου οργανώσεις ή εργαζόμενοι σε αυτές στέκονταν ρατσιστικά απέναντι σε κάποιους ανθρώπους όπως η περίπτωση ενός γιατρού όπου έβριζε μια μερίδα προσφύγων ή μιας οργάνωσης από το Ισραήλ όπου δυσφορούσε απέναντι σε Παλαιστίνιους.

Μπορούν οι ΜΚΟ τοπικές και διεθνείς να λύσουν το πρόβλημα;

Η εμπειρία έδειξε ότι μπορούν να συμβάλουν στη διαχείριση μιας κατάστασης και όχι στην οριστική επίλυσή της. Υπάρχουν αυστηρά πρωτόκολλα στις οργανώσεις, κυρίως στις διεθνείς, όπου είναι δύσκολο να τα παρακάμψουν οι εργαζόμενοί τους. Αυτά τα πρωτόκολλα δεν είναι λίγες οι φορές που δημιουργούν δύο προβλήματα ενώ λύνουν ένα.

Τι εννοείτε;

Παράδειγμα, μεταφέρεται ένας πρόσφυγας στο νοσοκομείο και μένει πίσω η οικογένειά του ή και οι δύο γονείς και μένουν πίσω τα παιδιά. Υπάρχει η μέριμνα για τη μεταφορά προς το νοσοκομείο αλλά όχι η επιστροφή από το νοσοκομείο και η επανένωση της οικογένειας. Αυτό είναι μεγάλο πρόβλημα, αλλά όταν η απάντηση είναι "εγώ μέχρι εδώ μπορώ και δεν μου επιτρέπεται κάτι περισσότερο" τι να πεις.

Επίσης οι οργανώσεις δεν μπορούν να λειτουργήσουν κόντρα στη νομοθεσία του κράτους που δρουν οπότε αν η νομοθεσία λέει ότι απαγορεύεται να μετακινήσεις πρόσφυγες ή ανήλικα και δεν υπάρχει η διάθεση να βρεις παραθυράκια για το πώς μπορεί να γίνει αυτό, δημιουργείς επιπλέον πρόβλημα.

Οι τοπικές κοινωνίες πως αντέδρασαν σε αυτό το θέμα:

Οι τοπικές κοινωνίες αντέδρασαν σε μια πρώτη φάση αρκετά καλά και υποστηρικτικά απέναντι σε πολλούς πρόσφυγες. Και αυτό δεν ήταν μια αυτόματη και αυτονόητη αντίδραση. Ωστόσο η ξενοφοβία δεν κατάφερε να γίνει το κυρίαρχο συναίσθημα στο μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού πληθυσμού, καθώς οι Έλληνες ήταν ανέκαθεν μεταναστευτικός λαός. Επίσης η χώρα υπήρξε από πρὶν χώρα υποδοχής μεταναστευτικών ροών.

Κάποιο συγκεκριμένο παράδειγμα

Είναι πολλά τα παραδείγματα όπου μεμονωμένα άτομα ή συλλογικότητες ή διάφοροι φορείς πρόσφεραν ακόμα και τα σπίτια τους για να φιλοξενήσουν ανθρώπους και οικογένειες. Έφερναν τρόφιμα και ρούχα και άλλα είδη πρώτης ανάγκης για να καλύψουν ανάγκες. Αυτές όμως οι πολύ

σημαντικές κινήσεις γίνονταν σπασμωδικά και πολλές φορές ανοργάνωτα προκαλώντας ταραχές ανάμεσα στους πρόσφυγες και αρνητικό αντίκτυπο. Ο μόνος που μπορεί να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά μια τέτοια κρίση με παροχές σε κάθε επίπεδο είναι το κράτος, ξεπερνώντας βέβαια τη γραφειοκρατία του και τη «νωχελικότητα» του και αντιμετωπίζοντας τους πρόσφυγες όχι με κλειστούς καταυλισμούς «στρατόπεδα συγκέντρωσης» για να προσφέρει αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης. Οι οργανώσεις και ο κόσμος κινούνται στα πλαίσια που καθορίζουν οι νόμοι του κράτους, ελάχιστα παραδείγματα έχουμε από παρατυπίες ή ακροβασίες στα όρια του νόμου που έγιναν για καλό σκοπό και στα όρια του κεφαλαίου που διαθέτουν για την υλοποίηση της ανθρωπιστικής βοήθειας που προσφέρουν.

3.3. Θετικά και αρνητικά χαρακτηριστικά του ρόλου τους

Για να δούμε τα θετικά και τα αρνητικά των ρόλου όλων αυτών των φορέων που έχουν ως πεδίο δράσης το μεταναστευτικό/προσφυγικό πρόβλημα είναι αναγκαίο να διασαφηνιστούν οι όροι: φιλανθρωπία και εθελοντισμός. Τούτο είναι σημαντικό διότι ενώ το μεταναστευτικό/προσφυγικό ρεύμα από τις εμπόλεμες περιοχές (Συρία, Λιβύη, Αφγανιστάν κ.ά.) συνεχίζεται παρατηρείται ένα ιδιότυπο φαινόμενο. Από τη μια η σχεδόν ανύπαρκτη παρουσία κρατικών και Ευρωπαϊκών υποδομών στα σημεία υποδοχής αυτών των ξεριζωμένων ανθρώπων (εκτός της καταγραφής-πιστοποίησης) και από την άλλη, την σχετικά «δυναμική» ενεργοποίηση ξένων και ελληνικών εθελοντικών φορέων.

Σημαντικά στην προώθηση της φιλανθρωπίας και του εθελοντισμού συνέβαλε η αντίληψη πως η φτώχεια, η εξαθλίωση, η κοινωνική έκπτωση είναι κυρίως προβλήματα ηθικής τάξης και τα μέσα αντιμετώπισής τους δεν μπορεί παρά να είναι ηθικής μορφής. Οι κατ' οίκον επισκέψεις (friendly visitors) συνιστούσαν για τις μεγαλύτερες εθελοντικές οργανώσεις της Μ. Βρετανίας στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα το κατάλληλο εργαλείο παρέμβασης. Μέσα από την ανάπτυξη προσωπικών σχέσεων γινόταν περισσότερη αποδοτική η αναμόρφωση του θυμικού (τρόποι ζωής και συνήθειες) των φτωχών και εξαθλιωμένων. Στην χώρα η φιλανθρωπία κινήθηκε κιόλας από τα τέλη του 19ου αιώνα μεταξύ πρόνοιας και κοινωνικού ελέγχου.⁶¹

Στο μεταξύ η πολιτική και κοινωνική συγκρότηση του εργατικού κινήματος σχετικοποιούσε την δυναμική της φιλανθρωπίας, καθώς η κάθετη αλληλεγγύη (κατά την πρώιμη καπιταλιστική περίοδο), αντικαταστάθηκε με τις δομές οριζόντιας αλληλεγγύης (συνδικαλιστική οργάνωση, αλληλοβοηθητικοί σύλλογοι κ.λπ.). Έτσι η διαπίστωση πως η φτώχεια, η ανεργία, η κοινωνική έκπτωση κ.ο.κ., δεν ήταν ζήτημα ηθικής τάξης, ούτε ζήτημα συμπεριφοράς αλλά ζήτημα κοινωνικής οργάνωσης της εργασίας σχετικοποιούσε τη συμβολή της φιλανθρωπικής και της

⁶¹Βουτσάκης Β. (2004), «Εθελοντές και Κράτος: Σειρήνες της Σύμφυσης», στο Σωτηρόπουλος Α.Δ. (επιμ.) (2004), Η Αγνώστη Κοινωνία Πολιτών, Αθήνα: Ποταμός

εθελοντικής δράσης.⁶²

Ωστόσο με την κρίση του «φορντικού-κεϋνσιανού κράτους» (δεκαετία του '70) η εθελοντική δράση αναδεικνύεται ξανά σε σημαντική παράμετρο της κοινωνικής πολιτικής. Η ανάδειξη της εθελοντικής δράσης συνδυάζεται με την κριτική στα αποπροσωποποιημένα συστήματα παροχής κοινωνικών υπηρεσιών του κράτους πρόνοιας (Welfare State). Έτσι η κοινωνική πολιτική χάνει τον καθολικό της χαρακτήρα (όταν βασικά αγαθά που καταναλώνονται από όλους προσφέρονται εκτός αγοράς) και παίρνει τη μορφή των ειδικών κοινωνικών πολιτικών (πολιτικές για στοχευμένες ομάδες).

Στις παρυφές αυτής της μετάβασης εμφανίζονται για πρώτη φορά και με αυτή την δυναμική οι νέοι εθελοντικοί φορείς, ενώ επιχειρείται συστηματικά η ανάδειξη του «τρίτου τομέα» (δίπλα στον ιδιωτικό και τον δημόσιο) ως βασικού φορέα παροχής υπηρεσιών.

Στην χώρα μας μετά την μεταπολίτευση παρατηρείται ποσοτική αύξηση κ ενδυνάμωση των φορέων της κοινωνίας των πολιτών, (σε κάποιους κλάδους- τομείς της Κοινωνίας πολιτών ,π.χ.συνδικαλισμός, φεμινισμός). Οι φορείς αυτοί χρηματοδοτήθηκαν σχεδόν αποκλειστικά από τα κρατικά ταμεία, ενώ από τα μέσα του '80 σημειώνεται έντονη ποσοτική αύξηση των οργανώσεων με περισσότερο αυτόνομο τρόπο από τον κρατικό εναγκαλισμό (π.χ.περιβαλλον, κοινωνική φροντίδα).

Έπειτα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 υπάρχει και ποιοτική διαφορά στη σύνθεση και στον τρόπο λειτουργίας των μη κυβερνητικών μη κερδοσκοπικών οργανώσεων . Η τάση μείωσης συμμετοχής των πολιτών σε κομματικές Οργανώσεις. Καθώς και η μεγαλύτερη ικανότητα αυτόοργανωσης κοινωνικών συμφερόντων και ενδιαφερόντων, είχαν ως αποτέλεσμα την αισθητή ενδυνάμωση της κοινών των Πολιτών.

Στα τέλη της δεκαετίας του '90, διακηρύσσεται η κυβερνητική διάθεση συνεταιριστικής συνεργασίας και οι σχέσεις κράτους και μη κυβερνητικών οργανώσεων θεσμοθετούνται. Ωστόσο η πραγματικότητα είναι ότι τότε η εθελοντική συμμετοχή των Ελλήνων πολιτών σε μη κυβερνητικές, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις είναι η χαμηλότερη των χωρών –μελών της Ε.Ε.⁶³

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι αφενός η εμφάνιση όλων αυτών των φορέων κατά το ξεκίνημα της μεταναστευτικής/προσφυγικής κρίσης του 2015 δεν προέκυψε εκ του μηδενός, αφετέρου η δράση όλων αυτών των φορέων δεν είναι ανεξάρτητη ούτε από το γενικότερο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο διαμορφώθηκαν και λειτουργούν, ούτε από τις νέες πολυεπίπεδες προκλήσεις της εποχής.

Ωστόσο πρέπει να επισημανθεί ότι οι άνθρωποι που δραστηριοποιούνται μέσα από αυτούς τους φορείς φαίνεται να λειτουργούν ως κύριοι αρωγοί των μεταναστών στις αρχικές προσπάθειες

⁶² «στο ίδιο»

⁶³ «στο ίδιο»

ένταξής τους στην ελληνική κοινωνία υποδοχής. Η δράση τους επικεντρώνεται μεταξύ άλλων στην ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, στη συλλογή πληροφοριών για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών, στην άσκηση πίεσης προς την κυβέρνηση, στην παροχή ενημέρωσης και βοήθειας στους μετανάστες, στην προστασία των θυμάτων και γενικά στην ομαλότερη ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Βέβαια παρά την αξιόλογη δράση έχει διαπιστωθεί ότι πρακτικά δεν τους δίνεται η δυνατότητα ουσιαστικής συμμετοχής τους στη δημόσια διαβούλευση.

Συμπερασματικά η μετανάστευση είναι μία πραγματικότητα σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ, που θα έχει, εκτός από βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες καταλυτικές επιδράσεις στις κοινωνίες των χωρών. Η ύπαρξη αλλά και οι δράσεις των εθελοντικών οργανώσεων στον Ελληνικό Χώρο, αποδεικνύουν την θέλησή τους για οργανωμένη συνδρομή στο έργο της Πολιτείας σε θέματα Πολιτικής Προστασίας ενώ η μέχρι τώρα αξιοποίηση του εθελοντισμού εκ μέρους της Πολιτείας παρουσιάζεται ελλιπής.

Η ενσωμάτωση του μεταναστευτικού πληθυσμού, ο οποίος είναι αρκετά διαφορετικός από χώρα σε χώρα, είναι μία θεσμική και κοινωνική πρόκληση για όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση και ιδιαίτερα για χώρες σαν την Ελλάδα που αποτελούν για αμέτρητους ανθρώπους σημεία εισόδου στην ΕΕ. Η Πολιτική Προστασία οφείλει να ενισχύσει την εθελοντική δράση και τις Εθελοντικές Οργανώσεις με όλες τις αναγκαίες ενέργειες διότι προωθούν την διασφάλιση συνθηκών κοινωνικής ασφάλειας και ευημερίας και από την άλλη πλευρά οι φορείς αυτοί πρέπει να ακολουθήσουν κανόνες διαφάνειας.

Από όλα τα προηγούμενα προκύπτει ότι η ταύτιση Κοινωνίας των Πολιτών και των φορέων της και Κράτους -τουλάχιστον στην εποχή μας- φαίνεται να χωλαίνει και η σχέση τους μοιάζει περισσότερο να προσεγγίζει τη θέση του Πουλατζά πως το Κράτος είναι « ... η υλική συμπύκνωση του κοινωνικού συσχετισμού δυνάμεων».⁶⁴ Ίσως η οικονομική λογική του εγχειρήματος να είναι δέσμια του οικονομικού παραδείγματος, ωστόσο οι μετατοπίσεις και οι επανανοηματοδοτήσεις της κοινωνικής ύλης μέσω μιας υγιούς πολιτικής δράσης, είναι ικανή να φέρει μια νέα ισορροπία ανάμεσα στο κράτος και την εθελοντική δράση κατά την άρθρωση μιας δημόσιας πολιτικής, χωρίς ο εθελοντισμός να είναι προέκταση του κρατικού βραχίονα, αλλά ρυθμιστικός παράγοντας ανάμεσα στο δημόσιο και ιδιωτικό συμφέρον.

⁶⁴Πουλαντζάς, Ν. (1991), Το Κράτος, Η Εξουσία, Ο Σοσιαλισμός, Αθήνα: Θεμέλιο

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Αδάμ, Σ. (2012): Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνικός Ανταγωνισμός. Μια Κριτική Προσέγγιση, Αυγή, Ενθέματα, 1 Απριλίου 2012.

Αδάμ, Σ., Παπαθεοδώρου, Χ. (2010): «Η εμπλοκή των φορέων της κοινωνικής οικονομίας στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού: μια κριτική προσέγγιση», Παρατηρητήριο Φτώχειας, Εισοδημάτων και Κοινωνικών Ανισοτήτων, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ.

Βουτσάκης Β. (2004), «Εθελοντές και Κράτος: Σειρήνες της Σύμφυσης», στο Σωτηρόπουλος Α.Δ. (επιμ.) (2004), Η Αγνώστη Κοινωνία Πολιτών, Αθήνα: Ποταμός

Δεληγιάννης Αλέξανδρος, "Κοινωνία ποιών πολιτών; Όταν οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις χρησιμοποιούνται ως επίφαση συμμετοχικής δημοκρατίας",

Ζωΐδου, Κ. (2012). Εφαρμογή εκτίμησης της πλημμυρικής και κατολισθητικής επικινδυνότητας σε περιοχή του Ν. Χαλκιδικής. Θεσσαλονίκη. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ). Πολυτεχνική Σχολή. Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών
Κοινό Κέντρο Ερευνών, Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2010), Analysis of Natech risk reduction in EU Member States using a questionnaire survey.

ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΚΕΔΕ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΔΡΑΣΕΩΝ «Σχέδιο θέσεων για την διαχείριση του μεταναστευτικού προβλήματος από τους Δήμους της χώρας», Ιούνιος 2016.

Μηλιός, Γ. (1997) «Φθίνουσα κερδοφορία και παρακμή του κράτους πρόνοιας. Σκέψεις για την αδυναμία μεταρρύθμισης του καπιταλισμού στη δεκαετία του 1990», Θέσεις 61, 1997.

Πολυζωΐδης, Π. (2006), Εθελοντισμός στην κοινωνική προστασία, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παναγιωτίδου, Ε. (1999), Η κοινωνία των εθελοντών, Αθήνα: Ένωση Πολιτών για την Παρέμβαση

Παύλου, Μ., (2007), Μακροπολιτικές προκλήσεις της Μετανάστευσης, στο Κοντιάδης, Ξ., Παπαθεοδώρου, Θ., (επι.), Η μεταρρύθμιση της μεταναστευτικής πολιτικής, Αθήνα: Παπαζήσης.

Πουланτζάς, Ν. (1991), Το Κράτος, Η Εξουσία, Ο Σοσιαλισμός, Αθήνα: Θεμέλιο

Χαρτογραφώντας την κοινωνία πολιτών στην Ελλάδα σήμερα: προβλήματα και προοπτικές
Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 143 Β', 2014

Ξένη

European Commission, (2010b). The European Platform Against Poverty and Social Exclusion: A European Framework for Social and Territorial Cohesion, Communication (COM/2010/758).

European Commission (2012), Statistical Annex to European Economy, Autumn 2012, Brussels: EC

Haas, J.E., Kates, R.W. & Bowden, M.J. (eds), 1977. Reconstruction following disaster, MIT Press, Cambridge, Mass.

Stuart Hall, Bram Giben (επιμ.) Η διαμόρφωση της νεωτερικότητας, Σαββάλας, Αθήνα, 2003

Ulrich Beck (1992). Risk Society, Towards a New Modernity. London: Sage Publications.

United Nations Volunteers (2011): State of the World's volunteerism Report. Universal Values for Global Well-being

Λιαδύκτιο

<http://www.gscp.gr/ggpp/site/home/ws.csp>

<http://www.civilprotection.gr/el>

http://www.theseis.com/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=760

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.335.9536&rep=rep1&type=pdf>

<http://www.hellenicaid.gr/udas-kai-ethelontismos/udas-kai-ethelontismos/ennoia-tes-koinonias-ton-politon.html>

https://books.google.gr/bookshl=el&lr=&id=RPJjthIDiEcC&oi=fnd&pg=PA147&dq=Gellner+1996:+48&ots=fGJ4zIRV8R&sig=szQln39AU3Byfm9Pd2cfffNzUmc&redir_esc=y#v=onepage&q=Gellner%201996%3A%2048&f=false

<http://hyperion.math.upatras.gr/courses/newcommmedia99-00/papers99-00/mboudour.html>

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3A110109>

http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/eesc/index_el.htm

[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2011\)0568_/com_com\(2011\)0568_el.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0568_/com_com(2011)0568_el.pdf)

<http://www.neagenia.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=1>

Angermann A. & Sittermann B. (2010), Volunteering in the Member States of the European Union -Evaluation and Summary of Current Studies, Working Paper no. 5 of the Observatory for Sociopolitical Developments on Europe.<http://www.sociopoliticalobservatory.eu/uploads/tx_aebgppublications/Working_Papier_no_2_Observatory_Volunteering_in_the_EU_Overview.pdf>

http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/ces851-1999_ac_gr.pdf

<http://www.greekhelsinki.gr/dikaiomatika/07/fakelos/koinwnia/05.htm>

http://www.huffingtonpost.gr/yiannis-yiannakis/-_5151_b_9726618.html

<http://www.worldvolunteerweb.org/>

http://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=45

http://europa.eu/youth/eu/article/46/1024_el

<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=769887>

<http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1116999/ekt-meiosi-kata-03-tou-aep-tis-elladas-to-2016-auksisi-25-to-2017>

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Income_distribution_statistics/el

<http://www.kathimerini.gr/857036/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/me-ptyxio-7-stoys-10-ellhnes-metanastes>

greekcivilsocietynetwork.wordpress.com.

<http://www.presspublica.gr/prosfygiko-mhtrvo-mko-systhnei-ypoyrgeio-metanasteytikhs-politikhs-paktvlos-eyrvpaikvn-kondylivn-organvseis/>

<http://www.kathimerini.gr/848002/article/epikairothta/politikh/sto-ye8a-h-diaxeirish-metanasteytikoy>

<http://left.gr/news/sygkroteitai-diypoyrgiko-syntonistiko-gia-ti-diaheirisi-tis-prosfygikis-krisis>

<http://www.kathimerini.gr/860436/article/epikairothta/ellada/mh-asfalhs-trith--xwra-h-toyrkia>

<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/EL/1-2016-349-EL-F1-1.PDF>

<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26517&subid=2&pubid=113085894>

<http://ta4mx.blogspot.gr/2012/05/blog-post.html>